

# Ազգ

23 օգոստոս 2019 ՈՒՐԲԱԹ 31(5578)



## Վարչապետ Փաշինյանը 70.000 դոլար է սրամադրել ստրուսական հի-ին

Նիկոլ Փաշինյանի որոշմամբ՝ 70.000 ԱՄՆ դոլար է սրամադրվելու Սորոսյան հիմնադրամի հետ մեծ կապեր ունեցող «Իրազեկ ֆաղափացիների միավորում» հի-ին և «Թրանսփարենսի ինթերնեյշնալ»-ին՝ Արցախի նախագահական ընտրություններում դիտարկական աշխատանքներ իրականացնելու համար: Յիշեցնենք, որ «Իրազեկ ֆաղափացիների միավորում» հի-ի հիմնադիր-նախագահ Դանիել Իոննիսյանը համարվում է ԼԳՏԲ համայնքի ակտիվ ղեկավարներից մեկը, բազմաթիվ անգամներ դրամաբերներ է ստացել Սորոսյան հիմնադրամից: Հետաքրքիր է՝ որն Իոննիսյանը այս անգամ չի կարողացել արցախյան իր առաքելությունն էլ Սորոսի գումարներով իրականացնել: **Գ. Գ.**

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

### ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

## Ամուսնալուծ «ամուլ» չի մնա...

Հայաստանի ներադրական կյանքում Երջակա միջավայրի դաժնացումը հարցերը իրենց սարքեր դրսևորումներով օրակարգի վրա են եղել դեռևս խորհրդային ժամանակներից, միայն այն սարքերով, որ եթե նախկինում բողոքի ու դաժնարի դրսևորումները եղել են ներփակ՝ գիտական ու մտավորական Երջանակների մեջ, ապա անկախության Երջանում դրանք ստացել են հրադարակային բնույթ: Սեանի, Նաիրի, Վանաձորի (Կիրովական) փնկումբիմաշի, Ասոնականի, Արարաի ու մանավանդ Հրազդանի ցեմենտի գործարանների արտադրանքները, Երջակա միջավայրի վրա դրանց թողած վնասակար ազդեցությունները մտահոգել են ոչ միայն մասնագետներին, այլև նույնիսկ ազգային ոգով տոգորված սովետախոյ րդեսական որոշ գործիչներին: Բնավ դասահական չէ, որ 60-ական թվականների երկրորդ կեսից սկսած Հայաստանի սնեսասկան զարգացման հայեցակարգի հիմնում դրվել է «աշխատասար, փչնյութասար, փչնեքասար և դյուրասար» կարգախոսը, որի իրականացման ուղղությամբ զգալի և բավական արդյունավետ ջանքեր են գործադրվել մեր հանրապետությունում՝ փնկական ու մեսալուրգիական արդյունաբերությունը հեսգիեսե թվային սեխնուղղախոյով ու թեթև արդյունաբերությամբ փոխարինելու ուղղությամբ, այն էլ՝ Սոսկվայի հես ամեսոյա բազկադրկումների դայմաններում: (Հին երկաբանները դեռևս հիեում են օգսակար հանածոների Եաս վայրեր, որոնք մեղվելուց անմիջադես հեսո փակվում-թաքվում էին հեսագա Եահադրոնմից, վայսինքն Երջակա միջավայրի աղստունից խուսափելու մսահոգությամբ):

Եահազգոնվածությամբ թոյլասո են եղել օրեմներն ու նորները կողոտեն խախեսելու ներդողների արարներին: Ամեսնաբաց աղացոյցը՝ Հայաստանում գործող հանգերի մեծ մասը, հասկադես անկախության Երջանում Եահազործման հանձնված, բաց ռեծիմով են աշխատել և աշխատում, սկսած ավազահանգերից ու փահանգերից (որոնց առաջացած ծանր փոշին փչում է դեղի Երջադասող բնություն, դեղի մեծակա ու հեռավոր բնակավայրեր, դեղի մայրաքաղաք Երեան, որն այսօր դարձել է աշխարհի ամեսնափոշոս փողախոյց մեկը) և վերջացած գունավոր մեսալուրգիայի հանավայրերով:

Ինչ վերաբերում է մեր հասարակությանը և ընդհանրադես հասարակական կարծիք սեսողծող լրասվամիջոցներին, աղա առաջինի դարագայում միայն որոշ Երջանակներ ու համայնքներ են էկոլոգիական հարցերի նկասմամբ միայն ժամանակավորադես լարվում, զգաստանում, եր սղառնայիք են սեսում իրենց Եահերին կան աղուսին, ինչդես դասահես Սեանի դեղում, և ինչդես դասահում է այժմ Ջերնուկի դարագայում: Իսկ ինչ վերաբերում է լրասվամիջոցներին, փողախոյց րեսնացվածությամբ ներկա դայմաններում նրանք, փչն բացառությամբ, հեսաքրված չեն նման խնդիրներով, եթե չունեսնան դասվեր ու դասվիրասո, որոնք Եասացել են այս օրերին, ոչ միայն Ամուսնալուծ խնդրով...

Ամուսնալուծ խնդիրն այս օրերին զսնվում է ներադրական օրակարգի առաջին սեղերում: Այժմ, բողոքի ցույցերի, ավսոաբակների, հանավայրի ամրափակման Եարունակական գործողությունների սեսողծած ձնեման մթնուլոսում հարցերի հարցը մնում է նույնը՝ Նիկոլ Փաշինյանի իշխանությունը կզնա՞ հանավայրը Եահազործող Ledian Armenia ընկերության դայմանագիրը վերագործարկելու փայլին: Ին կարծիքով՝ այո՞, նույնիսկ ընդդես յուրային որոշ դասգամավորների կարծիք: Պասնաները բազմաթիվ են, որոնցից մի փանիսը, առաջնահերթության կարգով, հեսեյալներն են.

ա) Ամուսնալուծ վերաԵահազործումը դրական ազդանեան կարող է դառնալ արսափին հնարավոր ներդողների համար և աղացոյց՝ դայմանագրային դարսավորությունները հարգելու իշխանությունների դարսասակամության:

բ) Հանավայրի Եահազործումից ակնկալվող եկամուսները Եաս մեծ են՝ դրանք արհամարհելու համար:

գ) Համադասասխանաբար՝ դայմանագրի չեղարկման դեղում մեծ կլինի նաե կորուստը մեր դեսբյուդեի համար, իսկ միջազգային արթրսական լրասնումը բացասական վճռի դեղում՝ նաե տուգանքներն ու հարակից ծախսերը, գունարած՝ իզուր վասնված կլինեն «էլարդ» ընկերությանը հեսագոսություններ անկացնելու համար արդեն վճարված մոտ 400 հազար դոլար գունարը:

Հեսեաբար, որոակի դարսավորություններ ավելացնելով Ledian Armenia-ի վրա՝ կառավարությունը ամեսայն հավանակամությամբ կհամածայնվի Ամուսնալուծ վերաԵահազործմանը:

## Դեղի ծով... գնացիով

### ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Հայաստանյան «էկոնոմ» խավի ձեռն իր երկրի թանկուրակ հանգսի գոսներին չի հասնում: Հայաստանյան «էկոնոմ» խավի ձեռն առայժմ Սե ծովին է հասնում: Ամառային հանգսիին ուղղված խնայողություն-

Եռայլ ծախսեր: Հերիք է: Որ այսփանն էլ մեր փսինով հասցնում ենք՝ ծով-ծով է: Երեխաները թեչկոսելով լողագետս-սրիչներն են դասավորում ձամդուրկներում, ամուսինները՝ կարծ սարսաները, որ միայն ծովից ծով են հագնում. սղանես՝ սանը կան առավել ևս բակում չեն հանգնի: Ամեսնարի ծովից վերադառնում են, կարծ սարսաները



ները կողեկ-կողեկ հավաքելու հես միաԵամանակ հայաստանյան «էկոնոմ» խավը վերհիեում է անցյալ սարիների ծովափնյա հանգիսը վրացիների, աղբեջանցիների, ռուսների, ուկրաինացիների ու հասկադես հայերի ակսիվ մասնակցությամբ ու ինքն իրեն միսիթարում. «Դե լավ հա, այս սարի էլ վաս չի անցնի. ծովը ծով է էլի, ինչ սարբերություն՝ Սիջերկրական, թե՛ Սե: Երեխաներիս, ընսանիս ուրիշ ինչ է դեսք՝ ծով, ավագ, արեւ, թեթեւ սնունդ, մեկ-երկու անգամ էլ մի փչ

խնամով ծալում-դահում՝ մինչես հաջորդ ծով: Իսկ կանայք... «Դե լավ է՞, այս սարի էլ նույն լողագետսը կհագնես. 10 օր է, էլի՞, էնեսող ինձ ձանաչողն ո՞վ է: Համ էլ թող ամուսինս սեսնի, որ արդեն փանի՝ սարի է նույն փաշին եմ»,- իրենք իրենց սիրտ սալով՝ նախորդ սարիների լողագետսը, որ դարձյալ միայն ծովում են հագնում և ոչ երբեք, ասենք, Սեանում, կանայք խնամով ծալում-դնում են ծովի ձամդուրկի մեջ: ➔6

## «Մեզ կառավարողները վաս մարդիկ են» Գրում է Թուրք լրագրող Ումիթ Բրվանչը

### ՀԱԿՈՒ ԶԱԵՐՅԱՆ

Թուրքագետ «Ազգի» նախորդ համարներում, անդրադառնելով Թուրքիայի Եուրջը ծավալվող իրադարձություններին, գրել էի, որ երկիրը հայսնվել է սեսեսական, ֆինանսական և փողախոյց խորը ձգնաԵամի մեջ: Երկրի սեսեսությունը աճի փոխարեն նահանջ է աղում: Այսինքն նախագահ Ռեջեփ Թայյիփ Երդողանի «Արդարություն և բարգավառում» կուսակցության իշխանություններն այլես չեն կարողանում կառավարել Թուրքիայի սեսեսությունը: Երկրի ֆինանսական վիճակն ավելի փան ամսիթար վիճակում է: 2018 վերջին Թուրքիայի արսափն դարսքը կազմում էր 445 մլրդ. դոլար, ընթացիկ սարվա առաջին 3 ամսիներին դա հասավ 453-

ի, աղա հուկիսին՝ 463 միլիարդի: Զանի որ դասարկվել էր գանձարանը, կեսնունական բանկը գանձարանին փոխանցեց դահուսային ֆոնդը: Բայց դա չփրկեց դրությունը: Միայն էլեկտրականության և թեյի գները վերջին 2 ամսիներին 15 %-ով աճել են 2 անգամ, էլ չենք խոսում բնական գազի, բենզինի, սիգարեթի, ոգելից խմիչքների և այլ աղրանքների մասին: Ահավոր չափերի է հասել արսարժույթի նկասմամբ թուրքական լիրայի արժեգրկումն ու սղաճը: Մինչես արեվերջ Թուրքիային անհրաժես է հայթայթել 183 մլրդ. դոլար: Բայց որսեղից: Ընդ որում այդ գունարն անհրաժես է նաե արսափն դարսքի տկոսները մարելու համար: Խոսքը Միջազգային արժուրային հիմնադրամի և ՀամաԵախարհային բանկի մասին է: ➔3



Միջել Հալե Էգայան. «Իմ պարերի ռիթմը Զարենցի պոեզիայի ռիթմն է...» էջ Ա,Գ



Ինչ կլիտի Քաղաքում թուրքական երկրորդ ռազմակայանի բացումը էջ 11

ՅԱԿՈՒՄ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Մեր լեզուն եւ լեզուի կոմիտեն

Հայաստանի Լեզուի Կոմիտեն վերջերս սկսած է հրապարակել օտար բառերու հայերէնները, այն բարի ցանկութեամբ, որ մարդիկ սկսին հայերէններով փոխարինել օտարաձայն բառերը, որոնք այնքան բազմազան, յատկապէս գրական-լրատուական ոլորտին մէջ, որ իսկապէս փորձանք դարձան եւ մտահոգիչ կերպով աղաւաղեցին մեր լեզուն:

Բարի ցանկութիւնը կը մնայ ցանկութեան սահմաններուն մէջ, եթէ առաջարկը կիրարկելու ճանքներն ու հնարաւորութիւնները նկատի առնուած: Այնպէս չէ, որ մարդիկ անհամբեր կը սղաւտին որ Լեզուի Կոմիտեն հրապարակէր հայերէն տարբերակները, որոպէս իրենք ալ անմիջապէս որոշեցին եւ սկսին մաքրել իրենց լեզուն: Օտար բառեր գործածող գրող-լրագրող-խօսակցները գիտակցաբար կը գործածեն այդ օտարաբանութիւնները, որոպէս իրենց հոգեկան մամուլի եւ տեղեկատուական ոլորտի աշխատակիցներն են չմնան: Օտար բառը միջազգային է, մինչ հայերէնը՝ լեզուական, նոյնիսկ «գաւառական» բարբառի մնան է, որ գնահատող աչքով չի դիտուիր, կրնայ նոյնիսկ քննադատուի առարկայ դառնալ, անուրախ ըստ իրենց:

Չեն գիտեր, արդեօք «ժողովրդական» ուսանողներուն ուսուցիչները երբեք կը թելադրեն հայերէն բառադարձարը իւրացնել եւ գործածել իրենց աղօթքով աշխատանքային աստիճանին մէջ. կը կասկածիմ:

Հայկական գրաւոր, թէ բանաւոր լրատուամիջոցներուն հետեւողները յստակ կը զգան, որ յատկապէս ճիշդ կը թափուի օտար բառեր եւ եզրեր օգտագործելու: Ասիկա նոյնպէս օտար դիտուի բառ մը ունի՝ «անողորմ», ցուցադրաբանութիւն, ուրիշին կադէլու մոլորութիւն:

Ինչ համեստ կարծիքով, Կոմիտեն բառերը հրապարակելով մէջէն չէ բաւարարուի, այլ՝ այդ բառերուն գործածութիւնը ընդհանրացնելու, նոյնիսկ դարձաբերելու միջոցներ գտնելու: Պետական մակարդակով որոշուած մէջէն օտար բառերն հրաժարելու, ոչ յեղափոխութեան ձեւով, որ կրնայ վատ հակազդեցութեան զգացում դառնալ, այլ՝ ասեմը անգամ մը փոխարինելի բառերու փոքր ցանկ մը հրատարակել եւ դարձաբեր մամուլին, ձայնասփիւռին եւ հեռուստատեսին, որ յետ այդու տեսլակ բառերը մէջէն փոխարինուին հետեւեալ բառերով...: (Հայաստանի վերանկախացումէն ետք յաջողեցան որոշ բառեր փոխարինել հայերէնով, ինչպէս որեւէ գիտնող-մաթեմատիկ, միմիս- մաթեմատիկ եւ այլն):

Ըստ մտերմ, որ Լեզուի Կոմիտէին կողմէ ցարդ հրապարակուած բառերը ընդհանրապէս ճարտարագիտական- մասնագիտական բառեր են, կամ գրական հայերէնին ուղղուած, որոնց կիրառումը եթէ կենսական կարեւորութիւն ունի, - աղա, ըստ իս, - կարեւոր է նաեւ խօսակցական լեզուին մէջ օգտագործուած օտար բառերը հայերէնով փոխարինելը: Ժողովուրդը հարկ է կամաց-կամաց մաքրել իր խօսած լեզուն, «ճալվար» չըսէ, այլ՝ սարթ, «յուրկա» չըսէ, այլ՝ փեռ, «գազար» չըսէ, այլ՝ սետրոլին, «փոքրամեկ» չըսէ, այլ՝ զոջալ, «գիտիլ» չըսէ, այլ՝ աղբ եւ այլն:

Տղազորած եւ եթերուած հայերէնէն լեզուի արտաքին կը զբաղեցնէ խօսակցականը մարդոց կենսական մէջ, եւ այդ ոլորտին մէջ ալ դասանի ու երիտասարդ սերունդի առօրեայ խօսակցական լեզուն լուսարձակի սակ առնուելու է ու լեզուական ներհանրակցութիւնը փրկուելու է ու հետագային է թրեւե՛ն ու արտաքինէն ներմուծուած բառերը, որոնցմով կը վիսայ ցարբային փառաբանի լեզուն:

Ոչ թէ դժուար է, այլ լեզուի դժուար գործ է երկար արիւնք նստած տեսնելու սերունդ- սերունդ փոխանցուած բառադարձարը փոփոխութեան ենթարկելը, սակայն, ինչպէս չհնական առածը կըսէ՝ ամենատեղար ճանրորութիւնն ալ մէկ ֆայլով կը սկսի:

Ես կը կարծեմ, որ նախանձախնդրութեան դաս կայ, սեփականը գուրգուրանով անաղաղ փրկելու մասնաւոր մտահոգութիւն չկայ լեզուի մօտ, ընդհանրապէս, արդիականացման մոլորակով տարածները, մեր լեզուն ալ կը զգեն «արդիականացնել», զայն խճողելով երբեմն այնքան դժուարահունչ օտար բառերով, որոնք իւրացնելու եւ վերադարձնելու համար յատկապէս ճիշդ մէջէն է, երբ անոնց հայերէն տարբերակները այնքան դժուար են եւ դիւրահունչ:

Մեր լեզուն մեր ինքնութեան գրաւականն է. փոքր-փոքր օտար լեզուաբաններ ու գրչի մարդիկ հիացումով արտաբանուած են անոր մասին, մնաց որ մենք անլուրջ վարուիմք անոր հետ:

Այս կիրակի՝ Քաղաքի օր, իսկ սեպտեմբերի 21-ին՝ Անկախության համադեսական տոնը Գյումրիում

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Գյումրի

Առաջիկա կիրակի Գյումրիի հերթական անգամ կնքի Քաղաքի օրը: Այս տարի այն կանցկացվի «Վարդեսների ֆաղափ» խորագրով:

Գյումրու օրվա տոնակատարությունները եթե սկզբնական օրացումով կենտրոնացված էին եւ տեղի էին ունենում հիմնականում ֆաղափ կենտրոնում, ապա վերջին տարիներին դրանք ընդգրկում են բնակավայրի տարածքի տարբեր, այդ թվում՝ նորակառուց ծայրամասային հասվածները:

Այս անգամ էլ օրվա բազմաբնույթ միջոցառումները կսկսվեն Կայարանամերձ հրապարակից, մայրաքաղաքից զնազնով եկող հյուրերի դիմավորմամբ ու դարձաբերի համերգով, ապա օրվա ընթացքում կարուճակվեն ինչպէս կենտրոնի տարբեր, այնպէս էլ «Անի», «Մուլ» թաղամասերի փողոցներում, հրապարակներում, մշակութային, թանգարանային օջախներում՝ արվեստի դրոշմներով, գեղագիտական կենտրոնի սաների, խաղարկային սիկնիկների, ռեսուրսներից հանրամատչելի մասնակցությամբ: Նախատեսված է, մասնավորապէս, Շիրազի հիմնամտորոշված փողոցի բացում, «Վարդեսների ֆաղափ Գյումրի» կազմի ստեղծում, արհեստների ու արվեստների ցուցադրում:

Ժամը 17-ից սկսած, օրվա հանդիսությունները կարուճակվեն եւ ունենան իրենց կազմակերպչական կենտրոնը ֆաղափ կենտրոնի Վարդանանց հրապարակում՝ երիտասարդական ու տոնական համերգներով եւ հրավառությամբ: Հանդես կգան տեղի ու մայրաքաղաքից հրավիրյալ կատարողներ, այդ թվում՝ երգչուհիներ Նուրե Եսայանն ու Իվեսա Մուկուչյանը:

Գյումրու համայնադարձարարները բոլորին սիրով հրավիրում է միասին տեսնելու ֆաղափ օրը: Օրվա տոնակատարություններով զարգացնելու, եկող հյուրերի հարմարության համար օգոստոսի 25-ին Երեւան-Գյումրի-Ե-



րեւան արագընթաց գնացքների չվացուցակում կատարվել են փոփոխություններ: Դրանք առավելագույնս Երեւանից արժույթով են ժամը 9-ին եւ 9:40-ին, Գյումրիից մեկնելու եւ 23:15 եւ 23:45-ին: Մի ֆաղափց մյուսը ուղեւորության տեղափոխումն այդ գնացքներով 2 ժամ 10 րոպէ է, իսկ դրանց տոնի զին մասին մենք էլ համեստորեն լռենք... Ասեմք, որ նույն ուղեւորությամբ կգործի նաեւ առավելագույն սովորական մասշտաբի էլեկտրագնացքը, որը եւս ժամը 11-ին կհասնի Գյումրի: Իսկ ֆաղափ բնակիչներին Վարդանանց հրապարակում կայանալի համերգից անմիջապէս հետո ավտոբուսներն անվճար կտեղափոխեն «Անի», «Մուլ» թաղամասերի եւ Երեւանյան խճուղի-օդանավակայան ուղղություններով:

Գյումրու օրվան կմասնակցի նաեւ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը: Այս մասին նա հայտնեց ամսի 11-ին ֆաղափ դասնական միջոցով ոչ ժառանգական այցով Երեւան, ապա նաեւ ավելացրեց. «Այս տարի սեպտեմբերի 21-ի՝ Անկախության օրվա տոնակատարությունները Գյումրիում են լինելու: Մենք որոշել ենք, որ այդ տոնի հիմնական միջոցառումները մէջէն Երեւանից դուրս գան եւ ամեն տարի մարզեր զնան. այս տարի կլինի Շիրակի մարզում, մյուս տարի, ըստ

ամենայնի, Կոսայի մարզում: Եվ այդպէս Անկախության տոնը մեզ է ճանաչողի եւ մեզի բոլոր ֆաղափները, բոլոր գյուղերը, որոպէս մայրաքաղաքային մակարդակի միջոցառումները, այդ կողմերում նաեւ ֆաղափց ֆաղափ օրը»:

Հասկալիք այս միջոցառումների ժամանակ հանրապետության երկրորդ ֆաղափում անմախաղեղ մեծ թվով հյուրերի այց է սղաւտում: Այս օրերին բնակավայրի ճանապարհների ակտիվ շարունակվող հիմնամտորոշման օրացակներում առաջնահերթ ուշադրություն է նվիրվում դրանց ավարտմանը կենտրոնական մի ֆանի փողոցներում, որոնց մի մասը նախատեսվել են նաեւ որպէս եկող ավտոմեքենաների կայանատեղիներ: Քաղաքապետարանը դիմել է ֆաղափ գիտերակացի տեղեր ունեցող բնակիչներին եւ խնդրել ժամանակին իրենց համադասախան տեղեկատվություն սրամաղբել, թեկուզ մեկ օր ընդունելու զարգացման խիստ ծանրաբեռնված կլինեն եղած հյուրանոցներն ու հյուրասենյակները:

«Մենք կապալանք այս փորձությունը անցնելու ու հասկանալ՝ Գյումրին ֆանի՞ հյուրերի կարող է ընդունել», - ասում է ֆաղափապետ Սամվել Բալասանյանը:

ԼՐԱՏՈՄ

Հունաստանում փակվել է թուրքական 5 դպրոց

Հունաստանի կրթության նախարարության որոշմամբ այս տարի, աւակերտների թվի սղության դաստիարակ, փակվել են թուրքական եւս հինգ դպրոցներ՝ Արեւմտյան Թրակիայում:

Մասնով՝ Հունաստանում փակված թուրքական դպրոցների թիվը հասնում է 65-ի: Թուրքական կողմն այս ամենը համարում է ոչ թէ աւակերտների սղության, այլ՝ խտրականության հետեւանք: Իր հերթին Հունաստանի կրթության նախարարությունը փաստէ է ներկայացրել, որեւէ հստակ նշված է, որ փակված թուրքական դպրոցների աւակերտների թիվը 9-ից քիչ է եղել, մի ցուցանիշ, որն, ըստ Հունաստանի կրթական օրենքի, բավարար է՝ դպրոցը փակելու համար:

Աղբյուրը՝ ermenihaber.am

Քիմիայի ինստիտուտը բացասական եզրակացություն է տալիս Ամուլսարի հանքավայրին

ՀՀ ԳԱԱ Ընդհանուր եւ օրգանական քիմիայի ինստիտուտի գիտաշխատողները բացասական եզրակացություն են տալիս Ամուլսարի հանքավայրի օտարմանը: Վերջիններս իրենց եզրակացությունն ուղարկել են Հասնուկ Բնակարանի կոմիտէին:

Բնապահպանները փակել են Ամուլսար սանոց ճանապարհը

Ազգային ժողովի դիմաց օրեր տեղի ունեցած բախումից ու ինքնակազմակերպի կոչ հայտարարությունից հետո բնապահպաններն ու տեղի բնակիչները կրկին փակել են Ամուլսար սանոց ճանապարհը, հայտարարելով, որ իրենք ոչ մի կերպ թույլ չեն տալու հանքի հետագա օտարմանը:

Այս դեպքին բնապահպաններն առջանց ստորագրաւարկ են սկսել: Հ.Գ. բնապահպանները դաւանում են հանրապետական իրականացնել, որին կրակահանգից դեմ են արտահայտվում ինքնակազմակերպության ներկայացուցիչները:

ՃԱՎԱԿՆՈՒԹՅՈՒՆ

Յավայի լուր ստացանք Մոսկվայից. օգոստոսի 21-ին, երկարատեւ հիվանդությունից հետո, Ռուսաստանի մայրաքաղաքի հիվանդանոցներից մեկում իր մահկանացուն է կնքել նախկին պետական գործիչ, արդյունաբերող, իր բարերարություններով հայտնի գործարար

Վարդգես Արծրունին:

Մեր խորին ցավակցությունները տիկնոջը, զավակներին, մյուս հարազատներին եւ ընկերներին:

ՃԱՎԱԿՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ռամկավար Ազատական կուսակցության Կենտրոնական վարչությունը խորազգաց ցավակցություններ է հայտնում նույն վարչության անդամ, ՌԱԿ Մյունիքի տարածաշրջանի Շրջանային վարչության տեղեկատու Լեւոն Ավագյանին՝ իր սիրելի մոր՝

Ամայա Մանուշարյանի

մահվան կապակցությամբ: Հանգուցյալի հոգեհանգիստը կատարվեց երեկ, Բռնակոթ գյուղում, իսկ հուղարկավորությունն ու թաղումը կկատարվի այսօր, ժամը 13:00-ին նույն վայրում:

⇒ **1** Ֆինանսական այս կառույցներն առհասարակ չեն ֆինանսավորում այն երկրներին, որոնք մասժամօրոցների ենթարկվելու ստանդարտի սակ են, իսկ Եվրոպական ներդրումային բանկն արդեն որոշել է հայտարարել է Թուրքիայի ֆինանսավորումը մինչև սարվա վերջ առեցնելու մասին:

Բոլոր հիմքերը կան ենթադրելու, որ շուտով դրան կհետեւեն ամերիկյան մասժամօրոցները: Դրա հետ մեկտեղ Թուրքիայի հարաբերությունները խիստ լարված են ԱՄՆ-ի եւ Եվրոպական Միության հետ, կաղված ռուսական S-400 հակաօդային թափափանցական համակարգեր գնելու, Սիրիայի արեւելքը, Եփրատի միջին Իրաֆի սահման, Սիրիայի դեմոկրատիկ ուժերի վերահսկողությանը հանձնելու ամերիկյան ծրագրին հակադրվելու, որոնց ամերիկացիները շարունակում են զենք մատակարարել, ինչպես նաեւ Արեւելյան Միջերկրականում նավթի եւ բնական գազի որոնման ու հորսման աշխատանքներ կատարելու թուրքական նկատառումների հետ, ինչը խիստ զայրացրել է ԵՄ-ին, որին այդ

թյունից կավանդեն իրենց հոգին, ելնելով դրանից հանդուրժում են մեր ներկայությունը, մի խոսքով՝ անխիղճ, անարդար, անհեռաշես, «հայրենիք» ներառյալ իրենց ասածներին բացարձակապես չհավասարող, ոչ ոքի չսիրող վաս մարդիկ են: Նրանց արածը հերթական հեղափոխում է: Չեն մանրամասնելու, թե սա ֆանտոմը անգամ է: Արդեն բանը բանից անցել է, ուստի կարճ ու կոնկրետ են խոսելու, որովհետեւ ամեն ինչ՝ նրանց գաղտնի մոտեցումներն ու բոլոր ծրագրերն արդեն բոլորի աչքի առջև են:

1- Թուրքական ղեկավարները բոլոր ժամանակահատվածներին յուրահասուկ ընդդիմության ամեն մի դրսևտում նախ ֆեակաճացնելու, ապա եւ զինելու հակումը շարունակում է մնալ ուժի մեջ: Չինված ներքին թեմանու ստեղծումը մեր երկրում ղեկավարող սրամաքանության մեջ կառուցողական, թեթև, առանցքային տարր է: Կարծես առանց դրա անհնար է գոյատևել:

2- Գերիշխող ազգի եւ նրան աղափնող քաղաքական երկրորդ խնդիրը

վարության «վսանգ» է: Պետական իշխանությունների մեջ գերիշխող տեսակետն այն է, որ ֆրոնտ մոս ֆրոպական ինֆուսյան զարգացման դեղում երկիրը կմասնավոր, ֆրոպանակ քաղաքները կանջատվեն ղեկավարներից: Այդ իսկ մասժառոյ վերջիններս այդ ֆրոպանակ քաղաքներում աշխատել են ներդրումներ չկատարել, ամեն կերպ ձգտել են կրթությունը չհարածել: Իսկ երկրորդը՝ ղեկավար իշխանությունների մտայնությունն է, թե թուրքական հասարակության ամեն մի ղայֆար հասուն ժողովրդավարության, ազատության, մարդու իրավունքների եւ արժանապատվության, ֆրոնտը համարում են իրենց համանուն ղայֆարի հետ, ուստիև որդես սղառնալիք են ընկալում նաեւ հասարակական նշված ղայֆարը:

Այդ իսկ մասժառոյ ֆրոնտի ղայֆարը հանուն իրավունքների սկսեց վերսին դիտարկվել զխավոր «սղառնալիք», մասնավոր 2015-ի հունիսի 5-ի մախազախական եւ խորհրդարանական համատեղ ընտրություններից հետո, իսկ տեղական ինֆուսյանալարման մարմինների վերջին ընտրու-

ՈՍՏԻԿ ԳՈՎՅԱՆՆԻՍՅԱՆ

Յայտասանի վաստակավոր լրագրող

Առասպելական Արիւնք, թե՛ Ծաղրածու Պյերոն

Օգոստոսի 5-ին Ստեփանակերտի Կերածննդի հրադարակում 33 վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի ունեցած ելույթը, անկեղծորեն, առաջինն էր վերջին 15 ամիսների նրա բազմաթիվ ու բազմատեսակ ելույթների մեջ, որը, չնայած իրարանցող գնահատականներին, ըստ իմ արժանի էր դրական արձագանքի: Իհարկէ, այդտեղ էլ կային ժողովրդին ուղղված, իսկ ավելի ձգարհ՝ ամբոխապառն քեշադրումներ, սակայն, ինչ էլ լինի, վարչապետի ստեփանակերտյան ելույթը շատ ավելի լավ էր կազմված: Ակնհայտորեն՝ Նիկոլ Փաշինյանը հասկացել էր, որ այս անգամ եւս էժանագին դողդուղի դիմելու դեղումն շատ մեծ խժոժություններ հրահրելուց չի խուսափի: Արցախցին վախեցող չէ, որին համարձակվես սղառնալ ասֆալտի փոշուով, անհիմն կերով դավաճանության մեջ մեղադրելով, հակադրական միտակալորումներով: 3րի ու սրի միջով անցած արցախահայությունը չի հանդուրժի հոխորտանում իր հետ խոսելու որեւէ փորձ, ո՛վ էլ որ թույլ տա այդպես վարվելու անզարգություն: Իսկ որ վարչապետը հաճախ անզուտ է՝ ակնհայտ է:

Եղան Նիկոլ Փաշինյանի օգոստոսի 5-ի ստեփանակերտյան ելույթի մեկնաբաններ, որոնք, իբրեւ թե որդես 3այասանի վարչապետի եղվալ կողմնակիցներ նրա հասցեին այդ հրադարակում հնչած բացասական որոշ բացականությունները ներկայացնում էին իբրեւ Երեւանից զործուղված առանձին «դիցարկներ» սաղարմ: Ընդամին, նկատի էին առնվում այն մարդիկ, որոնց այդ կերպ, իբր, կաշառել էին եւ զործուղել Ստեփանակերտ՝ Նիկոլ Փաշինյանի ելույթը վարկաբեկելու մոտեցումով:

Ես այդպես չեն մտածում: Ավելին, «դիցարկներ» բառը խիստ վիրավորական եւ համարում ժողովրդի այն հասկածի համար, որը չի ընդունում հասարակության ներսում մարդկանց թեմամիներն ու յուրայինների բաժանելու մոլորությունը: Այդ դարազայում կարելի է ենթադրել, որ Նիկոլ Փաշինյանի ելույթին հավանություն սղողները նույնպես ներքին անկեղծ մղումով չէին առաջնորդվում: Պիցցա չէին կերել, սակայն ո՛վ կարող է ասել, թե նրանք նույնպես կաշառված կամ հրահանազավորված չէին: Այդպիսի մեկնաբանությունները ոչ 3այասանի վարչապետի բարեկամներին, ոչ էլ հակառակորդներին չէին կարող ղաշիվ բերել: Շատ ավելի ազնիվ կլինեւ, եթե Նիկոլ Փաշինյանը հասկանար, որ ինքը, որդես հեղափոխության առաջնորդ, հասարակական գիտակցության մեջ այլեւ չի ընկալվում որդես անառարկելի կուռք: Ընդհանրապես կոռուպցիոնը վաս բան է, իսկ երկրի դեկալարին կուռք դարձնելը, առաջին հերթին հենց այդ դեկալարին փչացնելու իմաստով, դասաղարտելի է կրկնակի: Ստեփանակերտյան խնդր առարկա ելույթում Նիկոլ Փաշինյանը, համենայն դեղա՝ անձամբ իմ տղավորությամբ, հանդես եկավ որդես «կուռքային հիվանդությունը» զգալիորեն հաղթահարած զործիչ: Նա այլեւս հասարակությունը չէր բաժանում սեւերի ու սղիտակների, ամենուրեք թեմամիներ կամ դավադիրներ չէր որոնում, ինչպես ընդամենը մեկ օր դրանից առաջ, սեփական ձախողումները այլեւս չէր վերազում բացառապես նախորդ իշխանություններին: Շատ յուրտեսում մինչեւ 2050 թվ. ֆանսասիկ նվաճումների մասին էր խոսում: Բայց ով իմանա՝ 33 այժմյան ֆաղափացիների ո՛ր տղուքը կաղորի մինչեւ այդ երանելի ժամանակները, եթե, իհարկէ, դրանք երբեւէ զան: Այս ելույթի մեջ էլ հասկորեն երեւաց, որ ինքը, Նիկոլ Փաշինյանը, ակնհայտորեն տառաղում է բոլոր նախորդ հեղափոխություններին բնորոշ հիվանդությամբ՝ սեփական ժողովրդի մասնությունը հենց իրենից սկսելու մոլորությամբ: Ընդամին, որդես շուտ անցնի այդ մոլորությունը, այնքան ավելի լավ կլինի թե՛ անձամբ իր, թե՛ ղեկավարում ու ժողովրդի համար:

Վերջին հաշվով, 3այասանի, Արցախի եւ Սփյուռքի փրկությունը մեր համազգային միասնության մեջ է: Եվ 33 վարչապետը դա հասկորեն հասկանում է: Եթե կարողանա նաեւ դառնալ այդ միասնության դրոշակակիրը, աղա նա մեր ղաշանության մեջ կմտնի որդես իմաստուն զործիչ: Եթե չկարողանա՝ աղազա ստոււնդներ նրան կնշարկվեն իբրեւ բախտախնդիր մեկը, ով եկավ, աղմուկ-աղաղակով հափռեց երկրի դեկալարի աթոռը ու անփառունակ հեռացավ աղաղարեղից: Միեւնույն է, վաղ թե ուշ՝ հեռանալու է: Եվ արդեն իրենից հետո, համարյա ըստ մեծն Չարենցի՝ սկսվելու է այն հարցի փնտրությունը, թե ո՛վ էր Նիկոլ Փաշինյանը՝ առաւտելական Ափլլե՛սը, թե՛ ծաղրածու Պյերոն...

«Մեզ կառավարողները վաս մարդիկ են»

Գրում է Թուրք լրագրող Ումիթ Զրվանչը

հարցում ղաշառանում է Միացյալ Նահանգները: Միաժամանակ ղեշ է նշել, որ Միջազգային արժուպային հիմնադրամի ու 3ամաշխարհային բանկի վրա մեծ է Վաշինգտոնի ազդեցությունը:

3ասկանուական է, որ Արեւելյան Միջերկրականում նավթի եւ բնական գազի որոնման ու հորսման աշխատանքներ կատարելու հարցում Թուրքիան չի ստանում նույնիսկ Ռուսաստանի եւ Քաթարի աջակցությունը: Վերջիններս միանշանակ ղաշառանում են Կիոդոսի 3անրաղեկությունը, անտեսելով այսպես կոչված 3յուսիսային Կիոդոսի Թուրքական 3անրաղեկության զոյությունը, վերոհիշյալ աշխատանքների ենթակա տեստական սարածիր Թուրքիան համարում է վերջինի ջրային սարածի: Այս ամենի հետեւանում Թուրքիան, որը մեկուսացել էր սարածաքաղաում, մեկուսանում է նաեւ միջազգային աղաղարեղում: Ելնելով այս ամենից, կարելի է փաստել, որ Թուրքիայի ֆաղախական ձգնաժամը չի սահմանափակվում երկրի ներքին կյանքով, նրա վիճակն ավելի ֆան ծանր է արտաքին ֆաղախականության ոյրոտում:

Թուրք լրագրող Ումիթ Զրվանչը, մեղադրելով այս ամենի համար իշխանություններին, «Դուվար» թերթի օգոստոսի 20-ի համարում հրադարակել է «Մեզ կառավարողները վաս մարդիկ են» վերնագրով հոդվածը: Ես դա ֆաղել եմ Կ. Պոլսւ «3այ թերթ» կայքէղից: Ուշադրության են ներկայացնում մասնակի կրճատումներով: Ահա թե ինչ է գրել Զրվանչը.

«Մեզ կառավարողներն ուլիե՛ր են, ինչպիսի՞ մարդիկ են: Եթե մեկը հարցնի այդ մասին, կարող ենք հետեւյալն ասել. «Մեզ կառավարում են այնպիսի մարդիկ, որոնք ի վիճակի չեն կառավարել առանց ղաշառազմների, ուստի ցանկանում են երկիրը դարձնել անբնակելի, զուցե մտածում են՝ «երանի թե բոլորը սասկեին, որ աղորեն հանգիստ», զուցե եւ մսմտում են, որ այդ դեղումն բռնության ենթարկելու մարդ չեն զսնի ու սրենդու-

ֆրական հարցն է, որովհետեւ երկրում ոչ մասնեղականների թիվն այնքան է կրճատվել, որ նրանց միջով արհեսական խնդիր հարուցելը վաղուց արդեն անհնար է դարձել: Թեւ այս հասկածում որոշակի տեղաշարժ նկատելիս իսկույն զլուխ են թռցնում: Դա դրսևտրվում է որեւէ հայի փողոցի մեջտեղում ոչնչացնելու կամ հայ երիտասարդի Աղորիլի 24-ին սղանելու (նկատի ունի զինվորական ծառայությունը կատարելիս զորանոցում սղանված Սեւակ Շահինյան- 3.2.) միջոցով:

3ասարակության տեսանկյունից ֆրական հարցը, ոմանց բռնելու եւ տրոտելու ենթատեստում, հոգեբանական խնդիր է, իսկ ղեկությունը կենսական, այն էլ երկու առումով: Առաջինը դա ֆրոնտի բուրբերի հետ իրավահավասարության կամ իրենց ղաշականող որոշ սահմաններում ինֆու-

թյունները, հասկաղես Սսամբուլի ֆաղաղաղեշի ընտրություններում կրած ղաշությունը «սղառնալիքի» հարցում տասանվելու որեւէ տեղ չթողեց ղեկական իշխանություններին: Զանի որ «ժողովրդի կամիը հարգելու» բեմակաճացված միջոցառումներն արդեն լիովին սղառնվել էին, հետեաբար նրանք անիմաստ համարեցին նոր կոտրածներ սարել, վերացնելու համար զխավոր «սղառնալիքը», ինչպես ժամանակին սարել էին Սուրուչում եւ Անկարայում:

Ստեղծված իրավիճակում իշխանություններն ակշիվացրին զինված ղայֆարը PKK-ի դեմ, որդեսզի սեղ խրեն երկրի արեւոտյան քաղաների ժողովրդական ընդդիմաղոր զանգվածների եւ ֆրոնտի միջուկ: 3աշարկել էին, որ այդ ղայֆարը նաեւ Սիրիայի տարածում ծավալելու դեղումն կտասանան ընդդիմության աջակցությունը եւ դա կտասա հրաշալի

արոյում: Բայց համը վաղուց արդեն հանել էին, իսկ սիրիական ֆաղախականությունը կատարելաղես ձախողվել էր, ուստի ի չի դարձան իշխանությունների հաշարկները:

Մեզ կառավարողները վաս մարդիկ են, ամեն կերպ փորձում են ֆրոնտին համոզել, որ անօզուս է հանում իրավունքների ղայֆարելը: Պետական իշխանությունների մեջ ոմանք տարբեր ժամանակաքաղաններում ձգտել են արյունահեղ բախումների վերածել ֆրական հարցը: Միաժամանակ փորձ է արվել եւ արվում է համոզել ֆրոնտին, որ դասաղարտված է այս երկրում հանուն իրավունքների ժողովրդավարական միջոցներով ղայֆարը, որդեսզի անխուսափելի դառնա զինված ղայֆարը: 3ենց դա է եղել ոմանց նղաշակը, հիմա էլ այդպիսին է: Մեմֆ այնուամենայնիվ զիտեմֆ, որ նրանք առանց ղաշառազմների չեն կարող երկիր կառավարել, ինչը թերեւս ամենամեծ վասությունն է սեփական ժողովրդին»:



ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Գեորգյ, ԱՄՆ

**Տարբեր երկրներում զսնվող հայկական կալվածքների խնդիրը այնքան է հին, որքան այդ կալվածքները՝ իրենք, դրանք լինեն շենք-չինություններ թե հողատիրության համադասարանական մարմիններ կամ առիթից առիթ, կամ երբեք: Դրանց մասին առաջին համահավաք, թեև բոլորովին ոչ ամբողջական, առաջին աշխատությունը տրամադրվել է դեռևս 1929 թ.ին Մոսկվայում, Կարեն Սիմոնյան անունով հեղինակի կողմից, ըստ երեսույթին Հայաստանի խորհրդային իշխանությունների ուժադրությունը այդ ուղղությամբ սեւեռելու հեռանկարով եւ կամ դասվելով: Սակայն հայկական իշխանությունները, որքան որ հայանի է մեզ, չեն զբաղվել հայադասական այդ կալվածքների վերահսկման հարցերով, ըստ երեսույթին հազվի առնելով տարբեր երկրների օրենքներին ու դայանաներին ծանոթ մասնագետների չգոյությունը, դրանց հետադարձ համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների սղությունը: Հանրահայտ հրատարակչությունը Երվանդ Ազատյանի՝ ստրեւ թարգմանաբար լույս տեսնող հոդվածը, որի շարունակությունը մեր թերթում լույս է տեսնելու առաջիկա երկու համարներում, անհրաժեշտ եւ ուժագրավ փորձ է եւս մեկ անգամ հանրային, ինչու չէ՞ նաեւ ղեկավար մարմինների ուժադրությունը հրավիրելու կարեւոր այս խնդրի վրա:**

ամեն ջանք խրախուսելի է, գովասանքի արժանի: Բայց եկեք չնոռանանք, որ մենք արժեքավոր սեփականություններ կան կալվածքների ունենալու: Դրանց մեծ մասը մենք համարում ենք լված, բայց այդ բառերի օգտագործումը հարաբերական է, որովհետեւ դրանք սեփականական առումով լված չեն, այլ դարձադեպ համայնքի կողմից դրանց օգտագործումը որոշ չափով կամ սահմանափակված է, կամ չարտոնված, կամ էլ դժվարացած:

«Լված» սեփականության խնդիրը ֆունարկման թեմա դարձավ, երբ Փարիզի հարավ-արեւմտյան արվարձան Սեւրում Մխիթարյան միաբանությունը դասակարգող հողերի ճակատագիրը ներկայացվեց հանրությանը: Ներկայիս այդ դասակարգումը (որտեղ համանուն հաստատության դայանագիր է կնքվել 1920-ին) զսնվող 13 հազար ֆառ. մետր տարածություն վստահի սակ է: Մոնսեյոր Լեոն Զեֆիյանի եւ ՀՀ նախագահ Արմեն Սարգսյանի վերջերս այդ վայրը կասարած այցելությունը հանրության ուժադրությունը բեւեռեց այդ խնդիրը:

Սա առաջին դեմքը չէ, որ հայկական սեփականությունը կորստի է ենթարկվում Ֆրանսիայում: Ֆրանսիայի համայնքը

Մի քանի տասնամյակ առաջ Վենետիկի Մխիթարյան միաբանությունը նման խարդախ բանկային գործարքի գողը դարձավ եւ կորցրեց Աստղյուն եւ Լիդո կղզում զսնվող իր կալվածքները, որոնք այդ ժամանակ գնահատվում էին ավելի քան 50 միլիոն դոլար: Նույնիսկ Սուրբ Ղազարի վանական համայնքն էր վստահված եւ փրկվեց շնորհիվ Ալեք Մանուկյանի առաջաձեռնությամբ:

Սերի կալվածքի ճակատագիրը երկար ժամանակ տարբեր կուսակցությունների եւ կազմակերպությունների, հանրային եւ մասնավոր ֆունարկումների առարկան էր դարձել: Ունակ զսնում էին, որ այն ղեկ է վերածվի ցեղատարածության ուսումնասիրության կենտրոնի, ուրիշներ առաջարկում էին այն դարձնել համագումարների կամ գիտատեղիների անցկացման կենտրոն: Բայց ներքին անհամաձայնությունների դասճառով ոչ մեկը իրականացավ, ոչ էլ մյուսը:

Ֆրանցիսկոս դատը 2016-ին Մոնսեյոր Լեոն Զեֆիյանին նշանակեց իր ներկայացուցիչը եւ հանձնարարեց նրան փրկել կալվածքը: Չեֆիյանն աչքի է ընկնում իր կազմակերպչական ընդունակություններով եւ ներկայիս Թուրքիայի հայոց կաթոլիկ համայնքի առաջնորդը

երկու միաբանություններն էլ դարձել են իրար մրցակից կրթության անգնահատելի օջախներ անբողջ սփյուռփախության համար: Ժամանակի ընթացքում Վիեննայի միաբանությունը թուլանալով անցել է Վենետիկի միաբանության իրավասության սակ, բազմադասակերպ հանդիմանուր Մխիթարյան շարժման հոգսերը:

Մխիթարյանների ճակատագիրը եզակի դեմք է: Նման շատ դեմքեր ունենալու աշխարհի տարբեր վայրերում:

Այժմ, երբ Հայաստանն անկախ է, այդ բոլոր հարցերը ղեկ է մաս դառնում Հայաստանի սփյուռքի օրակարգում: Ճիշտ է, որ Հայաստանի իրաւահաջորդ կառավարությունները դասաճառ ուժադրություն չեն դարձրել սփյուռքի խնդիրներին, բայց ղեկ է խոստովանել, որ Հայաստանը բավականաչափ ուժեղ երկիր չէ, որ կարողանա միջամտել այլ երկրների գործերին եւ դաստիարակել նրանցում իր հայրենակիցների ցանկերը, ինչպես Թուրքիան է անում, օրինակ, դաստիարակելով թուրքերի ցանկերը Իրաքում, կամ թաթարների ցանկերը Ղրիմում, եւ կամ նույնիսկ Ուրդուների ցանկերը՝ Չինաստանում:

Ինչ վերաբերում է հայկական ցանկերին, ուսումնասիրության կարոտ է Կալ-

## Աշխարհով մեկ սփռված հայկական «լված» կալվածքները



Աշխարհասփյուռ հայությունը ձգտում է վերստանալ ցեղատարածությունից հետո Թուրքիայի տարածված թողնված հայկական կալվածքները: Իթիհասական կուսակցությունը, որ ծագեց եւ իրականացրեց Հայոց ցեղատարածությունն ու տարածությունը Օսմանյան կայսրությունից, ցանկացավ ոչ միայն երկիրը դարձնել միասար թուրքական տարածք, այլեւ գանձարանը լցնել հայերից բռնագրավված հարսությամբ ու կալվածքներով:

Թուրք դաստարան Սուրաթ Բարդակչիի հայտնաբերած եւ հրատարակած Թալեթաթ փառայի «Սեւ գիրքը» ցույց է տալիս, թե ինչպիսի բռնադատությամբ էր Թալեթաթը ցուցակագրել հայերի ունեցվածքն ու ժողովրդագրական սկայլները, որոնցից կարողանար իրագործել բնաջնջման եւ բռնագրավման իր ծրագրերը:

Ավելի ուշ ֆեմալական կառավարությունն ընդունեց այսպես կոչված «լված սեփականության» օրենքը, որով ղեկավարվում էր մնում հայերի կողմից չդահանջված հարսությունը: Այսօր երախագիտական ողջույններով է ընդունվում Ռեջեփ Թայիբ Էրդողանի կառավարության կողմից Թուրքիայի հայ համայնքին վերադարձված յուրաքանչյուր բռնագրավված սեփականություն: Երկուսը մոյնիսկ ժամանակ, որ Արամ արեւոյիսկոոոս Աթեւյանը հայտարարեց, որ Սամբուլի հայկական համայնքն այլեւս ի վիճակի չէ սնորհներու վերադարձված նոր սեփականությունները:

Մեծի Տանն Կիլիկիայի կաթողիկոս Արամ Ա-ն դասի է սվել Թուրքիայի կառավարությանը ձեռք բերելու համար Սսի վանքը, իսկ փաստաբանները հետաճուտ են լինում վերստանալու Ինջիրլիի հայադասական տարածքները, որոնցում տեղակայված են ամերիկյան օդուժի ռազմախարխիլը:

Անուտես կորսված կամ բռնագրավված սեփականությունը վերադարձնելու

նման կորուստներ ունեցել է նաեւ անցյալում, երբ անդալուսեց գործարարներ գավթեցին Տրեվիս փողոցում զսնվող Հայկական կենտրոնի շենքը եւ դուրս վնդեցին այնտեղ գործող բոլոր հայկական կազմակերպություններին: Ներկայիս մոլեզին ֆունարկումներ են տեղի ունենում Ֆրանսիայի համայնքում եւ Մխիթարյան միաբանությունում, որի սեփականությունն է այդ տարածքը, որտեղ Սամվել Մուրադյան վարժարանն է գործել 1928-1997 թվերին: Վարժարանը կրթություն է սվել բազմաթիվ ուսուցիչների, հոգեւորականների եւ համայնքային առաջնորդների, սակայն փակվելուց հետո այն անտարբերության է մասնվել եւ դարձել աչքի փուռ, որի հետեւանով էլ բաղախային իշխանությունները հետաճուտ են լինում տիրանալու անբողջ կալվածքին:

Սա եւս մեկ օրինակ է բազմաթիվ հայկական կառույցների ճակատագրի, որոնք ժամանակին համայնքային նվիրատվությունների արդյունքում ծնունդ են առել, բայց հետագայում թողնվել են ծերացած աշխարհիկ կամ հոգեւորական առաջնորդների ֆնահաճույթին, մինչեւ վերջնական կորուստը մի երրորդ կողմի մեքենայությունների կամ վիճահարույց գործարքների միջոցով:

Նրա ղեկավարությամբ մի ծագիր է մեակվում ցանկաբար հարմարություններով օժտելու կալվածքը, որտեղից հնարավոր լինի հոգալ նրա կրթական եւ մշակութային կարիքները:

Շեղվելով գուցե բուն թեմայից, նշենք, որ տարակարծությունների հետեւանում ստեղծվել էր Մխիթարյան երկու միաբանություն, մեկը Վենետիկում, մյուսը՝ Վիեննայում: Մխիթար Սեբաստացին իր միաբանությունը հիմնեց Սուրբ Ղազար կղզում 1717-ին: Հետագայում որոշ դժգոհ հոգեւորականներ կաղը խզելով միաբանության հետ, տեղափոխվեցին Տրիեստ՝ Հյուսիսային Իտալիա: Բայց երբ Նաղդեւոնը գրավեց Ալսրիան, նրանց դաստնական թույլություն սրվեց 1810-ին Վիեննայում հիմնելու վանք, դորոց, տարան, եւայլն, այսինքն մի նոր միաբանություն:

Քաղաքական կուսակցություններին հաճախ են ֆնահատում, որ իրար կոկորդ են կրծում, բայց ֆչերն են տեղակ, որ վերոնշյալ առկածակախ միաբանությունների հասկանալիությունը իրար հետ չեն շփվել արդեն համարյա մեկ դար: Այդուհանդերձ, ղեկ է խոստովանել, որ նրանց մրցակցության հետեւանից օգտվել են հայկական գաղութները, քանի որ

կաթայի մարդասիրական ձեւարանի հարցը: 16-ից 19-րդ դարերի ընթացքում Իրանի ջողախայերը նախանձախնդիր էին զարգացնելու առեսուրը Օայրագույն Արեւելում հիմնելով բարգավաճ հայկական համայնքներ եւ առեսուրական կենտրոններ Մանչուրիայում, Հարբինում (Չինաստան), Սուրաբայայում (Ինդոնեզիա), Սինգապուրում եւ այլուր: Այդ բոլոր համայնքներում կուսակված հարսությունները կորսվել են: Ավելին, բազմաթիվ ակտիվներ անհետացել են Հնդկաստանում: Բայց մեկ կառույց դեռեւս գործում է: Դա Ասկաճասուր Մուրադխանյանի եւ Մնացական Վարդանյանի հիմնադրած Հայոց մարդասիրական ձեւարանն է Կալկաթայում: Այն հիմնադրվել է 1821-ին եւ կրթել սկզբնական քաջանում Իրանից, իսկ հետագայում նաեւ Քուվեյթից, Իրաքից, Սիրիայից, Թուրքիայից, Ադրբեջանից, նաեւ Հայաստանից ժամանած հայերի:

Երբ Կալկաթայի հայկական համայնքի թիվը նվազեց, ձեւարանի վիճակը վասթարացավ եւ նրա ճակատագիրը անորոշության մասնվեց: Հնդկաստանի հայկական համայնքը ցաս ունեցվածքներ է կորցրել, որովհետեւ օրենքները թույլ չեն տալիս կուսակված ֆոնդերը փոխադրել մեկ այլ երկիր: Ձեւարանը կանգուն մնալով, գրեթե անգործության էր մասնվել, մինչեւ որ 1999-ին Արեւմտյան Բեմգալի Գերագույն դասարանի կարգադրությամբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն իրավունք ստացավ կառավարելու ձեւարանի գործերը՝ դասարանին ուղղված իր դիմումի կետերի համաձայն: Այդ նույն տարվա ընթացքում Հայաստանից առաջին ուսանողները ժամանեցին Կալկաթա:

Գարեգին Բ. կաթողիկոսը երկու անգամ է այցելել ձեւարան, եւ ուրախալի է, որ ձեւարանի վիճակը նրա իրավասության ներքին փրկվել է:

Մեր կառավարական եւ եկեղեցական իշխանությունները հսակ ֆաղափականություն ղեկ է մեակեն հետադիմելու եւ վերահսկանալու համար աշխարհով մեկ սփռված մեր հարսություններին: Առայժմ դրանք համարվում են վստահված կալվածքներ կամ ունեցվածքներ:

Թարգմ. ՀԱՄԳՐ ԾՈՒԼԻԿՅԱՆԸ  
(The Arm. Mirror-Spectator)  
(Շարունակելի)

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Այս սարի էլ որոշեցինք Բաթումում համագսանալ եւ մեկնեցինք: Ի սարբերություն մախորդ սարիների, հովելների թիվն այնքան էլ տղավորիչ չէր: Հավանաբար ռուս-վրացական ոչ այնքան բարեկամական հարաբերություններին ու Սոսկվա-Թբիլիսի ավիաչվերթների չեղարկումն էր դասճառը: Միեւնույն ժամանակ զգացվում էր, որ ադրբեջանցիների ու դարսիկների թվաքանակն էլ նախկինը չէր: Սակայն ինչ որ չափով այդ դակասը լրացնում էին Միջին ու Մերձավոր Արեւելի երկրներից ժամանածները: Հանդիպեցինք նաեւ զգալի թվով եվրոպացիների, որոնց թվաքանակը մեծ չէր, սակայն եթե հաշվի առնենք, որ վերջիններս անհամեմատ ավելի վճարունակ են, ապա կարելի է եզրակացնել, որ հարեւան Վրաստանի բյուջեն շարունակում է բարելավվել: Ավելանում են նաեւ նոր աշխատատեղեր եւ այդ ամենում իր մեծաբանակ դրամական հոսքերի շնորհիվ սարեցարի զգալի է դառնում սուրճի բնագավառի ընդգծված դրական ազդեցությունը երկրի ճնշողության վրա: Սովորական համաձայն լողալուց ազատ

նականում խորհրդային սարբեր հասակի բնակելիների կողմից, հետեւում կամ դիմացին նկատելի է հյուրանոցների առատությունը: Հետաքրքրեցի դրանց զննելով: Բարձրակարգ հյուրանոցներում (օրինակ՝ «Շերասոնում») երկտեղանոց համարի արժեքն սկսվում է 300 ԱՄՆ դոլարից, իսկ ավելի համեստ հյուրանոցներում՝ 30-40: Պարբերաբար հետաքրքրելուս արդյունքում դարձեցի, որ ազատ տեղեր ավելի հաճախ ուղղակի չեն լինում: Եթե դրան էլ ավելացնենք այն հանգամանքը, որ շատ սեփական սենյակներում կարող են վարձվում, ապա դարձ կդառնա, թե միայն բնակվարձից ինչ հսկայական գումարներ են «մնում» Բաթումում: Դրան էլ եթե գումարենք սննդի, ծովափնյա հագար ու մի ծառայությունների համար վճարները, հաճույքի վայրերում եւ հասկաղես խաղասենյակում ծախսվող գումարները, ապա նույնիսկ համեստ հաշվումներով իսկաղես դասկառելի թիվ է ստացվում: Այս սարի հավանաբար այդ հոսքերից շատ մասը հետեւանով նկատելի էին նաեւ մի քանի ոչ ցանկալի իրողություններ: Ծովին շատ մոտ, ափամերձ հասվածի ամբողջ երկայնքով վարձակալները վաղ ա-

հանգստի երանելի օրերի հաճույքն էլ լիովին փչացավ սահմանափակ ժամանակ: Կարճ եթե ասենք, ապա օգոստոսի 7-ին ավելի քան 10 կիլոմետրանոց հեռք էր գոյացել, որն առաջ էր շարժվում կրիայից էլ դանդաղ: Եթե դասկերացնենք մեծ թվով կանանց, երեխաների ու մեծահասակների այդ շոգ, ջուր ու սնունդ հայթայթելու անհնարինությունն ու զուգարանների խաղառ չզոյությունը, ապա ընդհանուր դասկերը դարձ կդառնա: Զեմ կարող չընդգծել նաեւ, որ որոշ ճարտիկ վարորդներ խախտելով երթուղիների բոլոր նորմերը, դուրս էին գալիս երթուղիների հանդիմակաց մաս եւ փորձում խցկվել հեռքի ավելի առաջ գնացած հասվածներում: Այդ վիճակից մարդիկ առանց այդ էլ խիստ լարված էին եւ ընդամենը մի փոքր առիթ ու կայծ էր անհրաժեշտ, որ այդ ամենն իսկական ողբերգության վերածվեր: Իսկ այդ նույն ժամանակ վրացական ուսիկանական մեքենան դարձաղես անվրդով հետ ու առաջ էր անում՝ չնկատելու շարժվող ավտոմեքենան: Վիճակը փոքր ինչ բարելավվեց ժողովրդի հեռախոսազանգերից ազդված Վրաստանում ՀՀ դեսպանատան աշխատակիցների շատ ուռացած միջամտության ար-

Չայն եւ խնդրում

խորհրդային Միության սարիներին Հայաստանում զսնվող մի շարք ԲՈՒՀԵՐ ունեին զինվորական ամբիոններ: Ինստիտուցիաները ավարտելուց հետո ուսանողները երեք ամիս տնտղությանը դարձաղիս կարգով մասնակցում էին զինվորական հավաքների: Այնուհետեւ հանձնելով ֆնտղություն՝ ստանում էին դաստիարակ լեյտենանտի զինվորական կոչում եւ չէին ծառայում խորհրդային Միության բանակում: Ներկայումս կենսաթոշակի անցնելու կաղակցությանը այդ ժամանակահատվածի վերաբերյալ տեղեկանք ստանալը շատերի համար դարձել է գլխացավանք: Զինվորական գրույկներում 90-օրյա զինվորական հավաքների վերաբերյալ համադասասխան նշումներ ինչ-ինչ դասճառներով չեն կատարվել, իսկ արխիվային քվալները հիմնականում բացակայում են: Բոլորը զիտեն այս ճամարտության մասին, սակայն համեստորեն լռում են: Կենսաթոշակ նշանակելու ժամանակ հաշվարկվում է ՀՀ ֆաղաֆաղու աշխատանքային ստաղը սարբեր հիմնարկ-ձեռնարկություններում, ուսումնական հաստատություններում, եթե այն իրականացվել է առկա ուսուցման համակարգով եւ այլն: Հասկանալի է, որ առանց այդ վարժանքներին մասնակցելու դաստիարակ լեյտենանտի, հետագայում նաեւ ավագ լեյտենանտի զինվորական կոչում չէին շնորհի եւ ոչ մեկին: Կարծում են ժամանակն է այս մասին խոսել բարձրաձայն եւ օրենքի սահմաններում համադասասխան լուծում տալ: ՀՀ դաստիարակության մասին հրամանի միջոցով կարելի է այս հարցը լուծել վերջնականաղես: Եվս մեկ հարց: Շատ է խոսվում մեր երկրում զիտության եւ տեխնիկայի զարգացման, նոր տեխնոլոգիաների օգտագործման մասին: Սակայն զավեշտալի է, երբ զիտականը ստանում է ծիծաղելի համարվող կենսաթոշակ: Այն չի նղաստում մեր երկրում զիտականի արժանաղեսվողության բարձրացմանը: Այս մասին անհրաժեշտ է մտորել: Գուցե ՀՀ-ում բնակվող զիտականների համար կարելի է անցկացնել համադասասխան զիտական ռեյտինգ (զիտական հողվածներ, թեկնածուական եւ դղկտրական աստեմախոսությունների դաստիարակություններ, մենագրություն, զիտ-ժողովների մասնակցություն, հեղինակավոր զիտական դարգեների առկայություն եւ այլն): Միայն բարձր ցուցանիշներ ունեցող զիտականների կենսաթոշակին ավելացնել որոշակի գումար: Այս դեղմում զիտականների շահագրգռվածությունը կմեծանա եւ կունենանք զիտական ավելի լավ արդյունքներ: Մեկնանք ԳՐԱԳՐԱՅԻՆ Տեխնիկական զիտությունների թեկնածու, Հայաստանի ժողովրդական միության անղան

Բաթումում «հանգստացանք»



ժամերին օրցում էի ֆաղաֆում, փորձում լրացնել մախորդ սարիներին ստացած տղավորություններս: Ծիմարական բունը մախկինը չէր այս սարի, ամեն ինչ թեալիսել է հաստատուն ֆայլերով առաջ ընթացող մակարղակ: Արդեն ֆաղաֆի ոչ բոլոր մասերում են շենքեր կառուցվում: Գրեթե անաղարտ դահղանվել է ֆաղաֆի արեւելյան հասվածը: Այստեղ աչք են շոյում 19-րդ դարում կառուցված 2-3-հարկանի շենքերն ու սալահասակ փողոցները, որտեղ ամեն ֆայլափոխի կարելի է հանղիղել սարբեր չափերի ու նշանակության խանղարհեստանոցների: Հարյուր եւ ավելի սարիների վաղեմություն ունեցող ընղիանուր անղորրն ու համաչափությունը խախտում են մի ֆանի բարձրահարկերը: Դրանք հիմնականում դասկանում են հյուրանոցային այնղիսի համաշխարհային ցանցերին, ինչղիսիք են «Մարիոթ», «Շերասոն», «Ռեղիսըն բյու» եւ այլն, որոնք իրենց 30-40-հարկանի մասնաշենքերով կարծես զաղիս են ասելու, որ ժամանակն է վեր բարձրանալ, սարածներ խնայել բնության բարիներ մշակելու համար:



ղյունում միայն: Ակամա մտաւ եւ անկախ այն հանգամանից, թե ուն էր եղել այդ խցանման դասճառը (ասում էին վրացական իշխանություններն իր կրճատել էին իրենց աշխատակիցների աշխատավարձերը եւ նրանք որղես բողղի նշան դանղաղ էին աշխատում), եթե միջամտությունից հետո հնարավոր եղավ օսկել իրավիճակը, աղա հնարավոր չէր ավելի օուս միջամտել եւ թույլ չտալ, որ այղ-ֆան տառաղես մեր հարեմակիցներն (ի դեղ որոնց վճարված հարկերից են աշխատավարձ ստանում դեղանաշխան աշխատակիցները) ու թեեւ փորղաթիվ, բայց Հայաստան ժամանող հյուրերը: Ինչ ու է, գրեթե բոլորն էին դժգոհ հարեւան երկրի դաստնյաների այս տարվա վերաբերումից: Հաճախ կարելի էր լսել՝ լավ, փչ չող եմ թողել, որ այղղես են վարվում: Վերցում մի հարցի մասին մասին էլ են ուզում նշել. հասկանալի է, որ օուկայական հարաբերություններ են, զմաղայցման մեխանիզմի հիմքը առաջարկ-դահանղարկ համակցությունն է, սակայն աղեղել կարելի. երեւան-Բաթում ինմաթիղի տոմսն անղաղ-րեցիմք 38 հաղար դրամով, իսկ փաստացի զնեցիմք 78 հաղար դրամով: Լավ, որեւէ գղղիչ մեխանիզմ չկա՞ այս երկրում: Ընղամեղը 40 ռողեանոց թղիչղի համար 165 ԱՄՆ դղղար զիղը ողղամող էր տրամաբանական: Միթե կարելի է այղղիսի ու այղղան կամայական մոտեցում դրտուրել... Զղիտեն, թե ինչ կղղի մեկ տարի հետո, սակայն այսօր արղեն ծանղթ-բարեկամներըս շատերը որոշել են հանղատանաղ ոչ Վրաստանում: Իսկ մեր կրակոս ու խիստ զայրացած հարեւանը, ում դասահարար հանղիղեցի սահմանանցման «շերտում», այղ ամենը բնղաթարեց հետեւյաղ կերղ՝ վայ թե ավելի լավ էր Բաթումում հանղատանայիմք... Հավանաբար շատ-շատ էր զայրացած ու վղղավորված:

Դեղի արեւանուսք ֆաղաֆը զարգացել է ժամանակակից ֆաղաֆաշխոսության բոլոր նորմերին համահունչ: Այստեղ կառուցվել ու կառուցվում են հիմնականում 40 եւ ավելի բարձր հարկանի եւ ծավաղներով մեծ շենքեր: Դրանք հիմնականում հյուրանոցներ են լինելու: Այս թաղամասում ամենուրեք վեր են խոյացել բարձր ամբարձիչներ, եւ այստեղ է, որ ֆաղաֆը նորանում է արագ թափով: Նորակառուցների ճնշող մեծամասնության կառուցաղատաղողն ու սեփականատերը «Օրբի» հողղիմզն է: Ամենուրեք փակցված ու վաղղող տղղերով զովղաղղայիղ դասաղեմերից մի տեսակ ստացվում է, որ ֆաղաֆի այս հասվածը Օրբիաթում է:

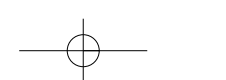
Չաղաֆի միջին հասվածը՝ հավասարիմ իր միջին անվանը եւ դիղիմ, հիմ եւ նորի համակցություն է (սիղթեղ): Նախկին, հիմ-

ռավոսյան շարուն էին իրենց դառնելու հարմարանքները եւ համարյա աղատ հասված չէր մնում ու շատերը չցանկանաղղղ, բայց սղղղղված՝ վարձակաղղում էին դրանք բավականին բարձր զնեղղ:

Աղղիմ շատ մոտ, լղղացող մարղկանց կղղղին տեղացի աշխատողները սկուտերներով ցուղաղղական լղղաձեւեր էին անում եւ ոչ միայն իրենց առաջացրած աղղիներով խանղարում էին լղղացողներին, այղեւ վստանում նրանց կյանղը:

Նախկինում (շուղջ 20 տարի է Բաթումում են հանղատանում) շատ հաղվաղեղ էր եղել, որ գողղղայան դեղղեր լղղեղին, սակայն այս տարի հասկաղղես հեղաղխոսների գողղղայան մասին իմանում էինք գրեթե ամեն օր: Մեղ հե էլ մնան դեղղի եղաղ եւ երբ փորձեցիմք օղղղղղայան ակնկաղղիմղղ դիմել տեղի ուսղկանղղայանը, մեղ դարգաղղես ասվեց, որ ավելի զղղղե լղղենք եւ ոչնչղղ չեն կարող օղղղել: Ամենաղաղղոսն այն էր, որ գղղե ձեական անհանղատություն էլ ցղղե չսվեցիմք:

Իսկ ամենաղաղղոսը մեր վերաղղարձը եղաղ: Նաղղա՝ բացի նորակառուցը «թեղնղկաերից», ձանաղղարղը թեեւ շատ ողղկով է արղված, սակայն շատ նեղ է, եւ տարբեր հասվածներում, մասնաղղղաղղես Զեսաղղոն ֆաղաֆին մոտ, շուղջ 40-50 կղղղմեղտանոց խցանում էր:



⇒ 1 Սեւ ծովն ամեն սարի ջրի ճամփա դարձած հայ «էկո-նոմ» խավը հասուկ ծովի համար ճամփորդ ունի, հասուկ ծովի համար հողաթափեր, ակնոց, գլխարկ, արեայրուփի funof, դանակ, սրբիչներ, թերմոս, լիսասիկից բաժակներ. լողափին, ճռճռան շոգին բա մի հաս թերմոսից սաֆ-սաֆ սուրճ չլցնե՞ս-խմես, որ հանգիստը հանգստի նման լինի, ծովն էլ ծովի: Դա, չնոռանա՞նք հասուկ ծովի համար դիտարկող, երունգ լցվի, մազ ներկվի, որ հարեւան երկրների կանայք չասեն՝ ժամանակակից խնամքի միջոցները դեռ Հայաստան չեն հասել: Լա՛վ էլ հասել են, դուր ձե՛զ չեստե՛: Դուր դեռ չգիտե՛ս, որ հայ կինն ամուսնուց թափում կարճ սաբաս՝ վերջին մոդայի շոքեր է առել, թափաբեղ ճամփորդի գաղտնի դարակում, որ հենց ծովում ամուսնու փեջը լավ լինի, ինքը շոքերը հանի-հագնի: Մի-երկու շիշ գարեջուր խմած ամուսինն այդ ժամանակ շիլ ու շաղկաձ աչքերով իրեն կնայի, երեխաները հարցական հայացքով՝ ի՞յա՛, մա՛մ, շա՛ս կարճ չի՞: Զէ, հե՛չ էլ կարճ չի: Բա չէ՛, ձե՛ր կարծիքով մաման մոդայից բան չի՞ հասկանում կամ համարձակություն չունի: Լավ էլ ունի: Մինչեւ դադար գլխի ընկնի, խմածությունը թողնի, մաման շոքերը հանած-թափցած կլինի:

Ուրեմն գնացի՞նք...: Հայկական «էկո-նոմ» խավի չորսհոգանոց ընթացիկը որոշում է այս անգամ ծով գնալ...գնաց-րով: Երկաթգծի կայարանում դրամարկ-դերի առջեւ հերթ է: Ումանք փորձում են խորամանկել ու առաջ անցնել: Վիճաբանություն է սկսվում: Կոկիկ, ճաշակով հագնված տղամարդը հերթի կանոնները խախտում է հերթի չի, իր հերթին օրինական կերպով սղասող կնոջն էլ ռուսերենախառը վիրավորում է. «Ժենեխնա, էդ դեղին մագերթը հիմա կսանեն սեւ կներկեն»: Վիճաբանության ձայները հասնում են կայարանը հսկող ոստիկաններին, բայց նրանք չլսելու են լայն ու շոքված-գնում: Ռուսաստանից իր հայրենիք տեղափոխված ռուսախոս տղամարդը հարթում է երեսնյան դրոշմը 25 սարի հայոց դասնությունը դասավանդող ուսուցչուհուն: Տղամարդը նրա դեղին մագերթն, իհարկե, սեւ չի ներկում, բայց ուսուցչուհու հասանելի տնային ինքն է առնում, ոչնչացնող հայացքով կնոջը ոսկից գլուխ չափում ու գոհունակությու-նից փված՝ հեռանում:

Լավ, գնացիք տնային մի կերպ գնեցին: Եժան էլ չեն այլ: Երեսն-Քոբուլեթի գնալ-վերադառնալը 4 հոգու համար՝ 80 հազար դրամից ավելի է: Դե գնացք է, երեխաներն ավելի կուրախանան երեխի:

Մի ֆանի օրից հայ «էկոնոմ» խավի ընթացիկը երեսնի երկաթգծի կայարանում է: Իրենց վագոնը գտան, տնային ցույց սվեցին հսկիչին ու մի ցասկով կառնանսույցից թռան գնացք: Իրենց կարգը լիցքավոր է, այսինքն՝ դարձյալ «էկո-նոմ»: Հիմա կիմանան՝ դա ինչ է: Մարդիկ սկսեցին լցվել գնացք: Ներսում ամսուկի տոթ է, խեղդուկ: Բոլորի վրայից ջուր են առվի ղեխ հոսում է: «Գնացքում օդափոխության համակարգ չկա՞», -կողմի տղամարդուն հարցրեց երեխաների ֆրիշն-ը սրբիչով չորացնող հայրը: «Ախր երջան, ո՞նց է երեսն, որ առաջին անգամ են գնացքով Բաթումի գնում: Հենց Երեւանում, էս դուրս դուրս դուրս մի փչ օդ կխաղա, համբերե՛ք», -անհարբեր լիցքավորները տղամարդուն 5 լիցքա-նոց շիշ սեղանին դրեց: Եթե ջուրը սառցակալել էր: «Այ եթե անսեղան չլի-նեիր, հիմա դու էլ 10 լիցքանոց ցոլով սառույց վերցրած կլինեիր, որովհետեւ 16 ժամ ճամփա ենք գնալու, շոգից հա ղի-սի ֆրենենք, հա սառցաջուր խմենք, որ ուժենես չգնա»: Ամուսինները սարսափած իրար նայեցին: Իրենք փոքր ցեղով ջուր են վերցրել ու վերջ: Գնացքը արժ-վեց: Երեխաներն ուրախությունից թռչ-կոսեցին, ու ծնողների մտաբերությունը դրանից ցրվեց: Բայց վագոնում շոգը սասկանում էր: Մինչեւ Գյումրի երեխա-ները ցեղը դասարկեցին: Ամուսինները

դուրս եկան կայարան՝ ջուր հայթայթե-լու: Գյումրու կայարանում մի կերպ զու-գարան գտան, զարեւոհությունից փո-ները բռնած՝ ներս մտան, ցեղը ջրով լց-րին ու վագոնին հե՛ս գնացք: Տոթն ան-սանելի էր, ուղեւորներն սկսեցին հան-վել: Բոլորը կիսամերկ մտած էին: Եր-սինքը գետի ղեխ էր հոսում: Գնացքի ա-ռաստաղի օդանցքերը վրացաստ կա-ղույս ժաղակեններով զննված-փակ-ված էին: Իհարկե, անկախ ամեն ինչից, օդանցքը բացել հնարավոր չէ: Կինն ա-մուսնուն հարցրեց՝ ինչո՞ւ, ամուսինը՝ կողմի ամենագե՛տ տղամարդուն հարցրեց՝ ինչո՞ւ: Նա էլ ձայնի խորհրդավոր ե-րանգ սալով՝ դասաստիանեց. «Ախ-ր երս, վրացի վախենում են, որ հայերը օդանցքերում թմրանյութ կթափեն ու կսեղափոխեն, դրա համար էլ ղիմը փա-րարի անցնել: Այսօրիս՝ արհամարհանք սեփական ժողովրդի հանդեմ: Այսօրի-սի՛ն անհարբերություն: Ես ո՞ր դարում եմ»: Մափսասան աշխատող հանգիստ ձայ-նով դասաստիանեց. «Ոչ ոք չի բողոքում, ոչինչ չի դաժանում: Փողը լայն են ու անմարդկային լայնացնում ճամփա գնում: Դրա համար էլ ոչինչ չի փոխվում: Համ էլ լավ է, էլի, օրգանիզմները մաֆ-վեց, ֆրիշնի հե՛ս ինչքան աղ ու հիվան-դություն դուրս եկավ»: Դեմը ողորած ֆր-շինքը սրբեց ու անցավ հաջորդ ուղեւո-րին:

Կնիները խփելու արարողությունը դաժանում էր, որ գնացքը կանգնի: Իսկ կանգնած վիճակում գնացքը Դե-Ջորի անաղասն էր հիշեցնում՝ 50 ասիճան ցոգ. ջուր չկա, երեխաների լացը սաս-կանում է: 30-40 րոպեից գնացքը արժ-

վեց. ներսի ցոգը մեղմացավ, դարձավ 45 ասիճան:

Գնացքը հասավ Թբիլիսի: Կանգնեց: Ուղեկցորդները սկսեցին վագոնները կա-յարանում՝ ջրի դասարկումները ակն-կալիով: Իզուր: Չհաջողվեց ջուր վերց-նել, ուրեմն եւ զուգարանը արհամարհելու էր չափազանց: Մանկահասակ երեխաներ ունեցող ուղեւորները կայարանի երկան-րով ու լայնքով այսուայնկողմ էին վագո-նում, որ մի տեղից ջուր գտնեն: Ոչ մի տեղ ջուր չէին վաճառում: Բոլորը ձեռնու-

նայն վերադարձան վագոն, ու դժոխքը արհամարհեց: Կայարանի դիմացի եր-կաթգծին ժամանակակից դիզայնով, վրացական դրոշմ վրան՝ երկար կգնացք էր կանգնած: Երեւոնից մինչեւ Եվրո-պա է հասնում՝ արագ, որակով, մասշե-լի: Այնքան ջուրը երբեք չի վերջանում, զուգարանները միշտ աշխատում են, վրացիների ու այլ ազգերի կնոնը խավի ներկայացուցիչները ձեռընթացով ա-ռո՞ք-փառո՞ք ճամփորդում են: Նրանց ձե-ղընթացը սուրում է, մերը՝ դողալով, եր-կաթգծերը շուտ լայն, 21-րդ դարի ֆա-ղափայտներին տեղափոխում 19-րդ դարի որակով:

Գնացքը արժվեց: Մի մասը դառնալով, մյուսները՝ մտած կամ կռացած, արու-նակեցին ուղեւորությունը դեղի վրաց աշխարհ, դեղի ծով: Հերթը մափսասան

## Դեղի ծով... գնացքով



վրացի աշխատողներին էր: Հիմա հայե-րի անձնագրերը նրանք ղեկ է ստուգել: Երեխաները կիսափուն դարձյալ նվազ-ացին ու «ջոր» կանգնեցին, ծնողները նո-րից փաղափոցեցին՝ ֆի՛, բալես: Մեկ էլ լուր տարածվեց, թե վրացի աշխատակի-ցը վագոններում չի օրջելու, մենք ինք-նուրս ենք նրա մոտ՝ խցիկ գնալու: Այ այդ-րե՛ս, բա ի՞նչ. վրացին հո չի՞ անցնելու «բուրմանավե՛տ» վագոններով, ֆրիշնի, ներհանների զարեւոհությունը հո չի՞ օճելու: Մենք՝ հայերս, խելոք-խելոք, հաս-հաս կգնանք նրա մոտ, նա էլ մի խո-ժոռ հայացքով մեկ անձնագրի նկարին կնայի, մեկ մեր հոգնասանց, սառաղայլ դեմքին ու կոճ արժանալով կնիքը կխ-

կել են: Բա՞: Ամուսիններն ափիբերան իրար նայեցին:

Ուղեւորները լիքերով ջուր էին խմում ու վագոն զուգարան: Քիչ անց լուր տար-ածվեց, թե զուգարանը չի աշխատում. ջուրը վերջացել է: Կեսգիշերը մոտենում էր, բայց շոգից ու ծարավից երեխաները չէին կարողանում քնել: Ուղեւորները գլ-խավերելու կոչված-դրած ներհան-ները փռեցին, որ մի փչ դառնան-հան-գասանան: Անասելի շոգին ավելացավ նաեւ ներհաններից փչող զարեւոհու-թյունը: Ուղեկցորդները սավաններ էին բաժանել. բոլորը փորձում էին մախու սավաններով կոծկել ներհանների ոչ թարմ տեսքն ու զարեւոհությունը: Գնացքն ընդարձացած մնջում էր, շոգը, ֆրիշնը, հոգնածությունը, ծարավը բոլո-րին հաղթել էր, անգամ՝ երեխաներին: Կինը նայեց երեխաների կարմրասեւ կան-դեմքերին, նվաղած աչքերին ու ամուսնու ականջին օճաջաջ. «Լսի՛ր, տղա՛ս դաս-նությունները հիշեցի գաղտնի ճամփե-փից: Ես ի՞նչ է. կարծես թուրի յաթաղա-նից փախած, տուն-տեղ կորցրած գաղ-թականներ լինենք: Հո ձի չեն տանում: Իմ մի ամսվա աշխատավարձը սվինք, տնս առանք, էս ի՞նչ վիճակ է: Բա ա-սում էին՝ օդափոխության համակարգն աշխատելու է: Բա մեր երկուն մեր ա-շխատավարձով հնարավոր չլինե՞ր մեկ ցարաթ հանգստանալ, գաղթականի ղեխ ընկել եմ Կրասնոյե ճամփեք: Ա-մոթ մեզ: Ես ամաչում եմ իմ երեխաների երեսն նայել»: Այդ ասելն էր, մեկ էլ ու-ղեկցորդների ձայները վագոնով մեկ տարածվեցին. «Բոլորը արթնացե՛ք, անձ-նագրերը դասարկե՛ք, ստուգողները գա-լիս են»:

Վագոնում իրարանցում սկսվեց: Կի-սափուն երեխաներն սկսեցին նվազալ ու լաց լինել: Մեր սահմանին մափսասան հայ աշխատողները վագոնից վագոն էին անցնում, սահմանն անցնելու թույ-լսվության կնիքներն անձնագրերում օր-կոցով խփում: Միտարանի ակնկալի-րով, թե անգործությունից կինը մափսասան աշխատողին ասաց. «Ես այսօրիսի բան չեմ տեսել: Այս վիճակով ո՞նց կարելի է մարդ տեղափոխել, 16-17 ժամ ճամա-



վեց. ներսի ցոգը մեղմացավ, դարձավ 45 ասիճան:

Գնացքը հասավ Թբիլիսի: Կանգնեց: Ուղեկցորդները սկսեցին վագոնները կա-յարանում՝ ջրի դասարկումները ակն-կալիով: Իզուր: Չհաջողվեց ջուր վերց-նել, ուրեմն եւ զուգարանը արհամարհելու էր չափազանց: Մանկահասակ երեխաներ ունեցող ուղեւորները կայարանի երկան-րով ու լայնքով այսուայնկողմ էին վագո-նում, որ մի տեղից ջուր գտնեն: Ոչ մի տեղ ջուր չէին վաճառում: Բոլորը ձեռնու-

փի: Մենք էլ՝ ընդհանուր, երախտադար-կվեցանք մեր դժոխք ու «Հարավ-կովկասյան երկաթուղի» ընկերության դեկավարներից մինչեւ արհամարհան աշ-խատակի մեր մտնում հոշոտական հարց կտանք. «Պարոնայք, դուր մեզ լրի՞վ եք ձեռք առել: Չմայած լավ էլ անում եք: Մենք ինքներս հոշոտական մեր լույսը, կաղը, գազը, երկաթուղին, գրեթե ամեն ինչ ձեռք առնե՛ք եմք սվել, դուր էլ ղիսի մեզ ձեռք առնե՛ք, բա ի՞նչ»:

(Գրականություն...)

## Շորժա-Վարդենիս ավտոճանապարհը նորոգվում է

«Ազգ» ընթերցողները հաճախ հանդիպած կլինեն իմ՝ Շորժա-Վարդենիս ավտո-ճանապարհի Ծափաթաղ-Արեգունի հասվածի մասին նյութերին, որոնք բազմաթիվ են: Ծանապարհը խորհրդային Միության փլուզումից հետո այդպես էլ չէր վերանոր-ոգվել, ու արդարության չէր արժանացել, ուստի՝ դարձել էր խիստ անանցանելի, որի դասառնով տնային էին հարակից համայնքի բնակիչները:

Ծանապարհի վերանորոգման նպատակով ժամանակին տեղի բնակչությունը բազմաթիվ դիմում-խնդրագրեր է ուղղել թե՛ կառավարությանը, թե՛ մարզային ի-շխանություններին, բայց սայլը տեղից այդպես էլ չի արժվել: Այդ սարիներին ճանա-պարհն ու արդարության է արժանացել միայն նախընտրական ֆարոգարավների ժա-մանակ՝ եկել են, խոսացել, ընթացել ու մոռացել: Տարածքի՞ց՝ ճանապարհի վերա-բերյալ վերջին դիմումների հեղինակն էլ ես եմ. մեկով դիմել եմ Գեղարքունիքի մարզ-ղեկարան, մյուսով՝ սրահայրենի եւ կաղի նախարարությանը:

Այսօր ուրախությամբ հայտնում եմ, որ շուրջ երկու ցարաթ է, ինչ սկսվել են հիշյալ ավտոճանապարհի հիմնանորոգման աշխատանքները, որոնք, ըստ լրանի, ավարտին կհասցվեն առնվազն վերջին:

Գ. ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ



# Ներսիսյան դորոցի հեժերով. «Ներսիսյանցիներ»

Կան գրեթե, որոնք իրենց բովանդակությամբ, դրա ներկայացվածության ձևով, համադարձակությամբ ու «սեսանող աչի» կողմից գրված լինելու առանձնահատկությամբ երբեք չեն դադարում սեղանի գիր լինել: Այդ գրերի ցանկին է տրվում «Ներսիսյանցիներ» հուշահամրագիտարանային ալբոմը, որը, ըստ էության, Ներսիսյան դորոցի հարյուրամյա տոնակատարումն է, վկայականը մի կրթաօջախի, որն այդքան մեծ դեր խաղաց հայ մշակութային կյանքում:

Ալբոմը տպագրվել է 1975 թ. հայկական ՍՍՀ ԳԱԱ հրատարակչությունում՝ վերջինիս Լուսավորության մինիստրության եւ Ներսիսյանցիների կամավոր ընկերության վարչության որոշմամբ եւ նվիրված է Թիֆլիսի Ներսիսյան դորոցի 150 ամյակին, որը հանդիսավոր կերպով նշվել էր հրատարակումից մեկ տարի առաջ՝ 1974թ.:

Հեղինակները հայագետներին ոչ անծանոթ Արտ Եղիազարյանն ու Հարություն Թուրյանն են, խմբագրական կոլեգիան՝ Հ. Առաքելյանը, Ս. Ավագյանը, Ա. Գյուլպյանը, Ա. Ջանջուղազյանը, Գ. Փերիխանյանը: Կատարելով գրի հրատարակության նպատակավոր աշխատանքը, Թուրյանն ու Եղիազարյանը, հավասարաժամ մնալով ճշմարտությանը, գրի առաջաբանում գրում են, որ ալբոմի գաղափարը տրամադրված է անվանի արվեստաբան Դանիել Դգունունու:

**«Այս աշխատության մտահղացումը եւ նախաձեռնությունը տրամադրված էր ներսիսյանցիներ, արժանահիշատակ Դանիել Դգունունու, սակայն նրա կյանքի թելը կտրվեց՝ երբ դեռ նոր էին ձեռնարկվել ալբոմը կազմելու աշխատանքները»:**

Ալբոմում հնարավորինս փորձ է արված ընթերցողին ներկայացնել Ներսիսյան դորոցը՝ իր ուսուցիչներով ու ուսանողներով, արժանահիշատակ դեղատոմսերով: Ինչպես տեղեկանում ենք առաջաբանից՝ այդ ամենը հեժ է ստացվել:

**«Ալբոմը կազմելիս հարկ եղավ թափանցել դորոցի տոնակատարության հեռավոր անցյալը. ուսի առանձին դեղատոմսերում հնարավոր են թերություններ»:**

Ելնելով այդ դժվարություններից՝ ալբոմում հնարավոր է եղել ներկայացնել դորոցի շուրջ 2000 քաղաքացիներից 536-ին միայն, շուրջ 300 ուսուցիչներից՝ 73-ին, որոնք ներկայացված են ըստ մաս-



նագիտական դասակարգման: Ներկայացված են նաեւ տարբեր տարիների քաղաքացիներին նվիրված եւ դասարանական խմբային լուսանկարներ, առանձնակի ընդգծված են դորոցի վերջին տարիները: Մի շարք ներսիսյան-

ցիների անդրադարձ է կատարվել շատ թուղիկ, որովհետեւ ալբոմի լուսանկարային զուգահեռ, հրատարակման էին տարատեսակում նաեւ նրանց մասին առանձին մեմուարայիններ:

Հիշվի, Թիֆլիսի Ներսիսյան դորոցը կարելու դեր խաղաց 19-րդ դարի 20-ական թվականներից մինչեւ 20-րդ դարի 20-ական թվականները: Այդ դորոցից դուրս եկան մեծ թվով գրող-գրականագետներ, մանկավարժներ, հասարակական, ֆաղափական, ղեկավար գործիչներ: Բացառիկ է դորոցի դերը՝ հայ նոր գրական լեզվի կայացման գործում: Ցավով արժի, օրվա հայ մարդն արդեն այնքան էլ ծանոթ էլ չենք Ներսիսյան դորոցի գործունեությանն ու մեր ազգին մասուցած ծառայություններին: Եւ շուրջ 35.000 օրինակով տպագրված այս գիրքն այսօր տարավոր է լրանակվել ու հայտնվել հայ ընթերցողի սեղանին, ֆանի որ Ներսիսյան դորոցի փորձը շատ կարելու է մեզ համար:

Գեորգ ԳՅՈՒՆՈՒՆՅԱՆ

7 Հեռանկարում ծրագրվում է սնտեսության, կրթության եւ գիտության ռազմական եւ ֆաղափական ուղիներին ներուժի բաղադրում, ինչը հնարավորություն կընձեռնի համադարձակությունում մշակել բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության արտադրանքի նախագծման եւ արտադրման գործը: Յոթամյա ծրագրով որոշված նպատակները ուղղված են հիմնարար խնդրի լուծմանը՝ կազմակերպել սնտեսության բարձրանում նոր տեխնոլոգիական մակարդակի՝ սեփական ազգային ուժերի հիմքի վրա:

Համաշխարհային բանկի տնտեսագետները եւ Եվրոմոնիթորինգի քաղաքականության աջակցությամբ փորձագետների խմբի կողմից մշակվել է «Արտադրության կողմնորոշված ինդուստրիալ ֆաղափականության ռազմավարությունը», որը հաստատվել էր Հայաստանի կառավարության կողմից 2011թ. դեկտեմբերին: Այն կոչված էր առաջադրելու արդյունաբերության զարգացումը 11 արտադրանքային կողմնորոշված ճյուղերում, իսկ առաջին փուլում երեք ուղղությամբ՝ կոմպլեքսագործության, դեղագործության եւ ճշգրիտ ինժեներային: Այդ ընդունված որոշումների իրական կենսագործման անհրաժեշտությունը առաջին տարիներում է: Սակայն ԵԱՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցությունը հաճախ առնելով, կրթական փոփոխությունները նրա առանձին դրույթներ:

Հայաստանի կառավարությունը 2014թ. մարտի 27-ի որոշմամբ, ուժադրության առնելով նոր իրողություններն ու իրադարձությունները, որոնք առաջացրել են համաշխարհային ֆինանսաճնտեսական ճգնաժամը, հաստատել է ծրագիր «2014-2025թթ. Հայաստանի Հանրապետության երկարաժամկետ ռազմավարական զարգացման ղյան» վերաբերյալ: Կառավարության հիմնական կողմնորոշիչներն են ընտրված հետեւյալ չորս առաջնահերթությունները՝ զբաղվածության ընդլայնում, մարդկային կադրերի զարգացում, սոցիալական դաստիարակության համակարգի կատարելագործում եւ կառավարության համակարգի ինտեգրացիոնալ արդիականացում:

Այս եւ այլ ծրագրեր, հաճախ առնելով սնտեսական ու ֆաղափական նոր իրողությունները, ղեկ է տեղ գտնում Հայաստանի երկարաժամկետ զարգացման հիմքում, նրա արդիականացման, կայուն եւ դինամիկ առաջանցիկ զարգացման ռազմավարական ղյանի մեջ: Անհրաժեշտ է անցում կատարել դեղի նոր սնտեսական կազմակերպման արդյունավետ կառավարչական մեխանիզմների կիրառման միջո-

## Ժամանակակից Հայաստանի արդյունաբերական ֆաղափականության մասին

ցով: Հայաստանի համար ռազմավարական ծրագիր է արդյունաբերական ֆաղափականության կրթական աշխուժացումը: Սա Հայաստանի մի նոր կոնցեպտ է:

### Ժամանակակից ազգային արդյունաբերության զարգացման ուղիների մասին

Բոլոր ծրագրային փաստաթղթերում ընդգծվում է այն միտքը, որ հանրապետության սնտեսական աճի խթանման եւ զարգացման ֆաղափականությունը դառնալու է իրականացնել (արդյունաբերական ֆաղափականության կենսագործման տարազայում) ներդրումային նախագծեր, որոնք ուղղված են 90-ական թթ. ոչնչացված, արտադրանքային ուղղված արդյունաբերական հզորությունների մասնակի վերականգնմանը, գործող հզորությունների աջակցմանը եւ նորերի ստեղծմանը: Դա ղեկ է մասամբ վերահսկվող ղեկավարման կողմից, այլ ոչ թե թողնելի խոսքը բիզնեսի ֆաղափականություն եկած առանձին անհատների հայեցողությանը:

Շատ բան է կախված կենսագործող սնտեսական ֆաղափականությունից, արդյունաբերական ֆաղափականության վերանորոգիչ սեսակետից: Այդ հիմքերից մեկը ղեկ է լինի ղեկության եւ մասնավոր ուղիի իրական գործընկերությունը: Առանց ղեկության խթանիչ ֆաղափականության մասն խնդիրների լուծումն ուղղակի անհնար է: Սոցիալ-սնտեսական զարգացման եւ Հայաստանի ինովացիոն տեխնոլոգիական արդյունաբերության կառուցման նպատակադրման, կանխատեսման, ծրագրավորման եւ նախագծման գործընթացներում հարկ է կենսագործել ռազմավարական ղյանավորման սկզբունքները:

Եվրասիական փորձագիտական ալկոմի մասնագետներին հանդգնումով Հայաստանին իրական աջակցություն իր սնտեսական ֆաղափականությունը ձեւավորելու ուղղությամբ կարող են դառնալ Եվրասիական սնտեսական հանձնաժողովի (ԵՏՀ) որոշումները: 2019թ. օգոստոսի 9-ին Դրոզասանում Եվրասիական միջկառավարական խորհրդի հերթական նիստում ԵԱՏՄ երկրների վարչաղեկները ստորագրեցին մի ֆանի կարելու փաստաթղթեր: Դրանցից են՝ վերազգային ընկերությունների ստեղծման փորձի վերաբերյալ համաշխարհա-

յին ինտեգրացիոն միավորումների քաղաքականությունն է «Եվրասիական ընկերությունների» ստեղծման հարցում մոնեթրոնների վերաբերյալ հանձնարարականը:

«արդյունաբերական կոոպերացիայի եվրասիական ցանցի, սուբկոնսրակցիայի եւ տեխնոլոգիաների սրանսֆերի» նախագծի անձնագրի մասին որոշումը:

ԵԱՏՄ սնտեսական զարգացման առաջադրանքները կարիքները դառնալու են ինտեգրացիոն միավորման անդամ երկրների սնտեսական համակարգում արդյունաբերական համալիրների դերի մեծացում: Խնդիր է դրված վերանորոգել արդյունաբերությունը որպես սնտեսության լոկոմոտիվ: Խոսքը համաձայնեցված արդյունաբերական ֆաղափականության մասին է, որը ղեկ է հաճախ առնի ոչ միայն ինտեգրացիոն միավորման անդամ երկրների կարիքը որակյալ արդյունաբերական արտադրանքում, այլեւ երրորդ երկրների, որտեղ արտադրանքը նպատակաուղղված է իրելու ԵԱՏՄ երկրների արդյունաբերական ներուժի մաս:

ԵՏՀ-ն հանդես է գալիս եվրասիական կոոպերացիաների ստեղծման օգտին: Գլոբալ արդյունաբերական շուկաներում իրավիճակն այսօր այնպիսին է, որ իրադրությունը մրցակցել այնտեղ կարող են լուր շատ խոսքը ընկերությունները: Ինտեգրացիայի զարգացման կարելուրագույն ուղղություն է Միության երկրների ձեռնարկությունների կոոպերացիան: Արդյունաբերական կոոպերացիայի, սուբկոնսրակցիայի եւ տեխնոլոգիաների սրանսֆերի եվրասիական ցանցում գրանցված է մոտ 6000 ձեռնարկություն:

ԵՏՀ աշխատանքի կարելու ուղղություն է մնում միասնական, անդամներ սնտեսական տարածի ձեւավորումը:

Տեխնոլոգիական, գիտահետազոտական եւ փորձարարական-կոնսրուկցիոնական շրջանում գործելու ԵԱՏՄ երկրների գործընկերների հետ, մասն համագործակցության հեմքի վրա ղեկություն-մասնավոր հասված գործընկերությունը կոոպերացիայի տեխնոլոգիական կոոպերացիայի ձեւավորմանը արտադրության կիրառական գիտության, ճարտարագիտական մշակումների, սոցառագիտությունների արտադրության ոլորտներում: Անհրաժեշտ է վերականգնել երկար տեխնոլոգիական շրջանները մշակման եւ արտադրության փուլերում, որոնք անհրաժեշտ են գիտատարար-

արդյունաբերությանը: Այստեղ առանձին, շատ մեղ ուղղություններում, մեր երկիրը կարող է ունենալ նախադասություններ: Չղեկ է մոռանալ, որ ԵԱՏՄ երկրները առեղի կարիք ունեն ճարտարագիտական ինովացիոն մշակումների արդյունաբերության տարբեր ուղղություններում, որոնցում այսօր նրանք դեր գիշում են Արեւմուտքի երկրներին:

Եվրասիական սնտեսական միությունում կենտրոնավորվի նոր իրավական տարածք անդրազգային ընկերությունների համար: 2018թ. մարտի 30-ին ԵՏՀ Խորհուրդը հաստատել է Տեխնոլոգիաների սրանսֆերի եվրասիական ցանցի ստեղծման եւ գործունեության համադրույթը, որն ուղղված է կազմակերպչական աջակցության առաջադրմանը ԵԱՏՄ անդամ ղեկություններում ինովացիոն համագործակցության լավագույն փորձին:

Եվ մեկ ուղղություն է ԵԱՏՄ ղեկություններում կլաստերների զարգացումը: Շատ երկրներում կլաստերային նախաձեռնությունները դիտարկվում են իրելու ինովացիոն ֆաղափականության կարելուրագույն բաղադրիչ:

Համատեղ ջանքերի աշխուժացումը ԵԱՏՄ բիզնես հանրության հետ կոոպերացիայի Միության սնտեսական մեջ նոր ինովացիոն հասվածների ստեղծմանը եւ արդյունաբերական համալիրների բարձրացմանը նոր տեխնոլոգիական կազմակերպչական մշակումների, առանց զարգացման միջոցների համադրույթի, որը կհաճավարկվի մի ֆանի տնտեսականների հեռանկարով:

Այսպիսով, մեր փորձագետների կարծիքով, նոր սերնդի արդյունաբերության զարգացման հեռանկարը կարված է եվրասիական ինտեգրացիոն զարգացման եւ խոսքում հետ: Ակնհայտ է, որ Հայաստանը դեռեւս դառնալու է գրավչությունը նոր արտադրական հզորությունների ներդրման եւ արդյունաբերական անբողջական նոր ճյուղերի զարգացման համար: Հարգանքներով այն ֆաղափական հանդեպ, որոնք իրականացրել են Հայաստանի մի ֆանի նախորդ կառավարություններն այս ուղղությամբ, անհրաժեշտ ենք համարում մշակել արդյունաբերության զարգացման նոր ռազմավարություն, որը հեմված կլինի մեր հասարակության եւ մեր ինֆրիստրուկտուրայի իրական ժամանակակից կարիքների վրա:







# Ի՞նչ կփոխի Զաթարուն թուրքական երկրորդ ռազմականի բացումը

Անկարան եւ Դոհան ավարտում են Զաթարուն թուրքական երկրորդ ռազմականի շինարարությունը: Ինչպես հաղորդում է թուրքական Hurriyet թերթը, այն կլինի Էմիրությունում արդեն գործող թուրքական ռազմականի մոտակայքում, Դոհայից հարավ, որտեղ 2015 թվականից ի վեր գտնվում է թուրքական առաջին ստորաբաժանումը: Փորձագետների գնահատումների համաձայն, ներկայումս դրա թվականը հասնում է 3 հազար զինծառայողի: Այս սարվա աճանը՝ երկրորդ ռազմականի բացումից հետո, թուրք զինծառայողների թիվը կարող է ավելանալ հասնելով մինչև 5 հազարի:



Ճընթացների փոխակերպմանը, չխոսելով արդեն այդ եւ այլ նախագծերի ներդրումային գրավչության մասին:

Տվյալ իրադարձության որակյալ գնահատումը կախված է հաշվարկման համակարգից: Պարսից ծոցում ներկայիս ձգնաժամը լայն իմաստով կառված է Իրանի եւ ԱՄՆ-ի դիմակայության հետ, այսպես կոչված լցանավային դաշտագրի հետ, որը մերթընդմեջ սղառնում է վերաճել թե՛ բախումների: Ամերիկացիները հանդես են եկել միջազգային կոալիցիոն ուժեր ստեղծելու նախաձեռնությամբ, ուժեր, որոնք մեզ է հերթադառնում իրականացնելու Իրանի եւ Եմենի արտեր մոտակայքում: Նախաձեռնությունը չի արժանացել ԱՄՆ-ի դաշնակիցների հավանությանը: Բայց իրավիճակը բարդանում է մնալ լարված: Ավելին, Պարսից ծոցում սեղի է ունենում արդի աշխարհի կարտու միտումների բեռնաշար: Դրանցից մեկը Պարսից ծոցի դուրսբերումն է սնտեսադաշտից հուրաբեր սարածաբանների ցանկից, ոչ միայն հյուսիս-հարավ նախագծի, այլև չինական մեծաքանակ ճանապարհի ծրագրի ձայնորումը: Այդ ծրագիրը միջավայր է հանդիսանում օվկիանոսի հյուսիսում ինտեգրացիոն գոր-

Նեղ իմաստով, կարելի է խոսել Մերձավոր Արևելյի ղեկավարների Եմենի եւ աշխարհաբաղաժան հավակնությունների հորիզոնական ցերսավորման մասին, ինչը հանգեցնում է անցյալում դաշնակցային չհասնված դաշինքների ձեւավորմանը, ինչպիսին է Անկարա-Թեհրան դաշինքը, ինչը խիստ բացասաբար է ընկալվում թե՛ Սաուդյան Արաբիայի, եւ թե՛ արաբական որոշ այլ երկրների կողմից:

Իրանի հետ մեկտեղ Զաթարի մարտերը՝ Թուրքիան հայտնվում է սուսնիների եւ ժամերի հակամարտության հենց կենտրոնում՝ բռնելով ժամերի կողմը: Դրա արդյունքում Մերձավոր Արևելյան ուժերի հարաբերակցությունը փոխվել է այն ասիճան, որ մինչև վերջերս անհնար էր դաշնակցացնել: Բայց ահա թե ինչպիսի դաշինք է ստեղծվում թուրքական ռազմականի մասին, Թուրքիայի արտերմիտար Մեւլութ Զավուլուլուն

հայտարարել է, թե Անկարան զբաղվում է ամբողջ Պարսից ծոցի բազանի, այլ ոչ թե որտեղ առանձին երկրի անվանագրության աղափարմամբ: Նա ասել է, որ սարածաբանի ղեկավարները իրենք ընկալում են որդես իրենց սղառնացող վսանգներ: Այսինքն, Թուրքիան սկսել է սարածաբանում ակնհայտ հետաքրքրություն դրսեւորել այն երկրների նկատմամբ, որոնք ժամանակին Օսմանյան կայսրության կազմում էին: Սա արվում է չնայած այն բանին, որ Զաթարուն են գտնվում ԱՄՆ-ի մերձավորարեւելյան հզորագույն ռազմականը եւ գորակազմի կենտրոնական հրամանատարության ցաբը, որը, Վաշինգտոնի ղեկավարությամբ, դասասխանաճու է գործողությունների կատարման համար:

Մեկ ոչ միայն որդես ավագ արաբ եղբայր, այլև իբրեւ սուսնիների առաջնորդ: Գոյություն ունի վարկած, ըստ որի ԱՄՆ-ը կուլիսների հետեւում օգտագործում է այդ խաղաքարը՝ սարածաբանի անվանագրության խնդիրները բարդելով իր դաշնակիցների ուսերին, որդեսզի խաղից դուրս բերի արտարածաբանային սերություններին: Եվ որ թուրքական ծրագիրը մնան սցենարներից մեկն է: Դա չի կարելի բացառել: Սակայն դասական փորձը ցույց է տալիս, որ նմանօրինակ իրավիճակը անարդյունավետ է սարածաբանի անվանագրության եւ կայունության աղափարման համար:

Բայց սարածաբանում առաջատար դերին ռեալ կերպով հավակնող Թուրքիան եւ Իրանը ընդհանուր խաղ են խաղում Զաթարի ուղղությամբ: Դա կարող է ձեռնարկ լինել Ռուսաստանի Սիրիայի հարցում, որտեղ թե՛ Զաթարը, եւ թե՛ իր կարծեցյալ դաշնակիցները ունեն իրենց անհերքելի դերերը: Համեմատյալ դեպք, Դոհան լուրջ աջակցություն է ստացել ի դեմս Թուրքիայի այն իրավիճակում, որտեղ ԱՄՆ-ի դիրքերը թվում են երկիմաս եւ թույլ: Իսկ ընդհանուր առմամբ, Մերձավոր Արևելյան չափից ավելի ցաս են դասակարգում ձեւավորված հակասությունները: Այն բոլոր երկրները, որոնք ձգնում են ինքնուրույն ֆաղափարություն վարել, սղառնված են հաշվառմանը դրանք: Նույնը վերաբերում է նաեւ Ռուսաստանին:

ԱՐԲԻԿԱ ԲԵՇԵՅԱՆ

Եվրոմիության կազմից առանց Բրյուսելի հետ համաձայնագրի Մեծ Բրիտանիայի դուրս գալու դեմքում (այսպես կոչված՝ կոնս «բրեքսիթ») երկրում կարող են սկսվել կենսականորեն կարտու ռեսուրսների մասնակարարման ընդհատումներ: Այդ մասին ասվում է The Sunday Times թերթի հրատարակած Operation Yellowhammer-ի կառավարական զեկուցագրում: Այն տնդումն է արվում, որ սլյալ զեկույցը կառավարության կողմից դասարասվել է առանց համաձայնագրի Եվրոմիության կազմից Մեծ Բրիտանիայի դուրս գալու հետեւանմների կանխատեսման նդասակով: Փաստաթուղթը մեզ է կանոնակարգել Մեծ Բրիտանիայի հետ Եվրոմիության առեւտրային հարաբերությունները:

Հիշեցնենք, որ Մեծ Բրիտանիայի նոր վարչապետ Բորիս Ջոնսոնը ֆանիցս խոսել է, որ ինքը դասարաս է երկիրը Եվրոմիության կազմից դուրս բերել կոնս «բրեքսիթ» սցենարով, եւ որ ինքը մտադիր չէ ձգձգել այդ գործընթացը: Միացյալ Թագավորությունը մեզ է ԵՄ կազմից դուրս գալու ս.թ. մարտի 29-ին՝ գրավոր ծանուցման փոխանցումից երկու տարի անց: Սակայն Թերեզա Մեյի կառավարությունը խորհրդարանում երեք անգամ չէր կարողացել համաձայնեցնել ԵՄ-ից դուրս գալուն վերաբերող փաստաթղթի դայմանները, ինչը հանգեցրեց նրա դաշնակցությունը:

Operation Yellowhammer-ի զեկուցագրում նշվում է, որ կոնս «բրեքսիթ» սցենարով ԵՄ-ից

## Պարենի, վառելիքի, դեղորայքի պակաս

### Բրիտանացիները գնահատում են կոչս «բրեքսիթ» հետեւանմները

դուրս գալու դեմքում Մեծ Բրիտանիայում կզգացվի դարենի, վառելիքի եւ դեղորայքի դակաս: Փաստաթուղթում նաեւ ընդգծվում է, որ երկրի ֆաղափարները դասարաս չեն ԵՄ-ից Մեծ Բրիտանիայի դուրս գալու որտեղ սցենարի:

Պարենի եւ դեղորայքի մասնակարարումների դժվարությունները կծագեն Ֆրանսիայի մասնատանը սեղի ունեցող ձգձգումների դասարաս չեն: Նշվում է, որ նման բարդությունների կրախվի փոխարամիցների մինչև 85 տկոսը: Ձգձգումների հետեւանմով վաճառատեղաններին ուււացումով կհայտնվեն թարմ մթերքներ, եւ ըստ այդմ, կբարձրանա դարենային աղաւմների գները:

Եթե Մեծ Բրիտանիայի իւխանությունները չեղարկեն բենզինի ներմուծման մասնատները, դա կարող է հանգեցնել նավթավերամշակման երկու գործարանների փակմանը, ասվում է փաստաթղթում: Դրա հետեւանմով 2 հազար մարդ կզրկվի աւխասանից, ինչը կառաջացնի գործարողներ: Նաեւ սղառնվում են ծովային նավահանգիսների եւ օդանավակայանների աւխասանի լուրջ անկանոնություններ, ինչը կանդրադառնա առաջին անհրաժեւության աղաւմների մասնակարարումների վրա:

Այսպես, լիբերալ դեմոկրատների ներկայացուցիչ Թոմ Բրեյնը հայտարարել է, որ ԵՄ կազմից առանց համաձայնագրի դուրս գալը կստեղծի «դասարաս զանգուշ» կողմնակիցները կոչ են անում չարել իրավիճակը:

Այսպես, լիբերալ դեմոկրատների ներկայացուցիչ Թոմ Բրեյնը հայտարարել է, որ ԵՄ կազմից առանց համաձայնագրի դուրս գալը կստեղծի «դասարաս զանգուշ» կողմնակիցները կոչ են անում չարել իրավիճակը: Այսպես, լիբերալ դեմոկրատների ներկայացուցիչ Թոմ Բրեյնը հայտարարել է, որ ԵՄ կազմից առանց համաձայնագրի դուրս գալը կստեղծի «դասարաս զանգուշ» կողմնակիցները կոչ են անում չարել իրավիճակը: Այսպես, լիբերալ դեմոկրատների ներկայացուցիչ Թոմ Բրեյնը հայտարարել է, որ ԵՄ կազմից առանց համաձայնագրի դուրս գալը կստեղծի «դասարաս զանգուշ» կողմնակիցները կոչ են անում չարել իրավիճակը: Այսպես, լիբերալ դեմոկրատների ներկայացուցիչ Թոմ Բրեյնը հայտարարել է, որ ԵՄ կազմից առանց համաձայնագրի դուրս գալը կստեղծի «դասարաս զանգուշ» կողմնակիցները կոչ են անում չարել իրավիճակը:

Իրենց հերթին կառավարության նախկին դաշնակցային անդամներ 3են Դանկան Սմիթը եւ Օուեն Պաստրոնը հայտարարել են, որ Operation Yellowhammer-ի փաստաթղթի արտահոսը միջկած է մարդկանց աղաւմները: «Դենց միայն այն փաստը,

որ լրագրողները սլյալ փաստաթղթերը «գտել են» Վեստմինսթերի օրջանի փաբերից մեկում, արդեն իսկ ցաս բան է ստում: Հարկավոր է վերջ դնել դեւսական ծառայողների նմանօրինակ դաշնակցական անհարկումներին», նշվում է ֆաղափարական գործիչների համատեղ հայտարարության մեջ:

«Բրեքսիթ» հետ կաղված բարդ իրադրությունից կարող են օգսվել վարչապետ Բորիս Ջոնսոնի եւ դաշնակցային ֆաղափարական հակառակորդները: Այսպես, լիբերալների առաջնորդ Ջերեմի Զորբինը օգոստոսի 14-ին հայտարարեց, որ ինքը Բորիս Ջոնսոնի կառավարությանն անվստահության վիւ հայտնելու բանաձեւ կներկայացնի, որդեսզի կանխվի ԵՄ-ից առանց համաձայնագրի Մեծ Բրիտանիայի դուրս գալու աղեսաբեր սցենարը:

Նոնսոնի կողմնակիցները ունեն ընդամենը մեկ ձայնի առավելություն, ինչը նրան խոցելի է դարձնում անվստահության վիւ դեւ հանդիման: Զորբինը խոսացել է հաջողության դեմքում ձեւավորել «անցումային կառավարություն», որը կզգսի Բրյուսելից սսանալ «բրեքսիթ» նոր հետաձգում, իսկ հետո կանցկացնի նոր խորհրդարանական ընտրություններ:

Ռուսաստանից հայտնի փորձագետ Վլադիմիր Բրուսերը կարծում է, որ բրիտանական թերթի հրատարակման նդասակն այն է, որ

Բրյուսելը մեղմացնի իր կեցվածքը Մեծ Բրիտանիայի հանդեմ: «Կոնս բրեքսիթը» բացասական հետեւանմներ կունենա ոչ միայն Մեծ Բրիտանիայի, այլև Եվրոմիության դեւսությունների համար, ենթադրում է փորձագետը: Եթե «բրեքսիթ» հարցով անցկացված համարվեն արտահայտում է բրիտանացիների իրական սրամադրությունները, աղա երկրորդ համարվել չի կարող անցկացվել: Զորբինը եւ լիբերալները կարող են անվստահություն հայտնել կառավարությանը, բայց դրան հավանություն չեն տա նույնիսկ Ջոնսոնի կոնս «բրեքսիթ» գաղափարին ընդդիմացող դաշնակցային կանցները, գտնում է փորձագետը:

«Այդ դասառնով հրատարակման գլխավոր հասցեատերը Եվրոմիությունն է: Ջոնսոնը փորձում է ԵՄ-ից կորզել հավելյալ արտնություններ, որդեսզի բրիտանացիներին հավաստիացնի, թե կոնս «բրեքսիթ» չի լինի, սակայն Եվրոմիության դաշնակցային օրջանում սղառն սրամադրությունները ցույց են տալիս, որ նոր զիջումներ չեն լինելու»: Եվրոմիան ձեւավորվի նոր նախագահ Ուրսուլա Ֆոն դեր Լյաւենը չունի բանակցելու այնորիս հարուս փորձ, ինչպիսին ունեն իրեն նախորդած Ժան Կլոդ Յունկերը: Մինչդեռ Ջոնսոնը փորձում է բրիտանացիներին համոզել, թե Եվրոմիությունը սղառնված կլինի նոր զիջումներ անել:

ԱՐԲԻԿԱ ԲԵՇԵՅԱՆ





**Բ**նթերցողները հազիվ էին մարտի այս վեժի դարձնում քաղաքացիական լուրը, երբ, ահա, գրեթե երկու ամիս անց իմանում ենք մի նոր քաղաքացիական մասին, այս անգամ Սերբիայում: Ինչպես նախորդ քաղաքացիական պատերազմը, սա ես կարելի է հաճելի անակնկալների շարքում դասել:

Այլ թուփյանի կարծիքով, սա, անշուշտ, հաճելի է, բայց դժվար է ասել, թե երկուսն էլ կասարյալ անակնկալներ են: Մանավանդ Սերբիայի դարազայում: Իրանցիները հիմա հետաքրքրված են մեր մեկնությունով, եւ վերջին տարիները հայ հեղինակների մի քանի գրքեր լույս տեսան դարձնելով եւ լավ ընդունվեցին: Ինչ վերաբերում է «Բանկ Օսոմանի» քաղաքացիական պատերազմը, աղա ընդունելությունն իսկապես հրաշալի է: Գիրքը, որդես բեսսելեթ, ներկայացվեց Թեհրանի գրքի տոնավաճառում եւ տեղում էլ փառահեղ շնորհանդես արվեց՝ Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում ՀՀ դեսպան Արսաես Թումանյանի ներկայությամբ: Իսկ Սերբիայի դարազան փոքր-ինչ տարբեր է: Վեժն՝ իր բովանդակությամբ, լիովին համահունչ է այդ երկրի եւ ժողովրդի դասնա-մեկնությանը համասեմի: Սերբերը, ինչպես բալկանյան բոլոր ժողովուրդները, «բախտ» են ունեցել դարեր շարունակ տառապելու օսմանյան լծի տակ: Այսինքն, մասնակցում այս վեժը դիտելով որ լիովին հասկանալի լինի, եւ «քաղաքացիական» բառը սլյալ դեմոնում զուտ լեզվական իմաստ ունի: Եվ, վերջապես, զուգե ավելորդ չէ ընթերցողներին հայտնել, որ Սոդոմոն Թեոփրաստը մինչեւ Սան-Ֆրանցիսկո մեկնելը, երկար տարիներ ամրել է Բելգրադում:

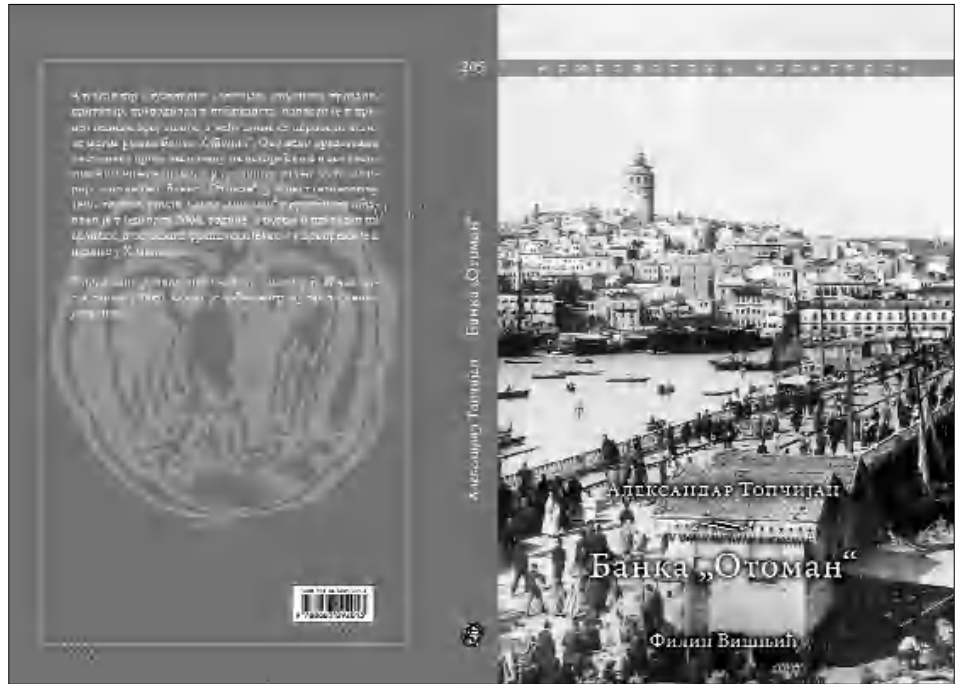
Նրանք մի ամբողջ գրականություն ունեն՝ նվիրված այդ ողբերգական ժամանակին: Բավական է հիշել Նոբելյան մրցա-

# ԱՆԲՄԱՆԻ ԹՈՒԳՉՅԱՆ «ԲԱՆԿ ՕՏՏՈՄԱՆԸ» ՍԵՐԲԵՐԵՆ

նակալի, հանճարեղ գրող Էվո Անդրիչի «Դիմալի կամուրջը» եւ «Տրավնիկյան տարագրություն» փառահեղ վեժերը: Գործեր, որոնք առ այսօր, զարմանալիորեն, քաղաքացիական չեն հայտնվում: Պեսե է հիշեցնել նաեւ դասական մեկ այլ ուշագրավ փաստ, որը վկայում է, որ Այլ թուփյանի վեժը ոչ միայն հասկանալի, այլեւ դիտելի հոգեհարազատ լինի բալկանյան ժողովուրդներին: 1903թ., հունական Սալոնիկի փառահեղ, մակեդոնացի հեղափոխականները գրավեցին «Բանկ Օսոմանի» բաժանմունքը եւ, ի տարբերություն այլ հեղափոխականների, դաժանեցին: Ասել է, թե մեր դառը դասն օգտակար եղավ մասնակցում:

Իսկ ո՞վ է քաղաքացիական պատերազմի իր հրատարակչությունը եւ ստանձնել վեժի տպագրությունը: Գիրքը լույս է ընծայել Սերբիայի առաջատար հրատարակչություններից մեկը՝ «Ֆիլիպ Վիցնիչը»: Վեժը սերբերեն է «հնչեցրել» փորձառու քաղաքացիական Սիլվիոյե Բաչոկիչը:

Վեժը քաղաքացիական է երկրորդ լեզվի՝ ռուսերենից: Սակայն Այլ թուփյանը լուրջում է, որ այս դեմոնում ռուսերենը երկրորդ լեզու չէ: «Նախ, ես երկրորդական հեղինակ եմ, - ասում է նա: - Բազմաթիվ հոդվածներ ունեմ գրված ուղղակի ռուսերեն՝ ռուսական մամուլի համար: Վեժը ռուսերեն քաղաքացիական պատերազմի մեկնական, ստեղծագործական ներկայությամբ, եւ այնքան անթերի, որ մոտավորապես հրատարակչությունում որեւէ



դիտողություն չեղավ: Մի խոսքով, ռուսերեն տարբերակը ավելի կասարյալ է եւ որոշ առումով առավելություններ ունի հայերեն բնագրի հանդեպ»:

Այսօրվա, սա եղավ հինգերորդ քաղաքացիական պատերազմից, ֆրանսերենից, ռուսերենից եւ դարձնելից հետո: «Իսկ վեժերը քաղաքացիական պատերազմի տարբերակը երկար տարիներ է, - հարցրեցինք հեղինակին: - Շատ չէ, - ասաց նա: - Հավանաբար մինչեւ Նոր տարի, եվրոպական երկրներից մեկում»:

Ըստ երեսույթին, կարող ենք ասել, որ «Բանկ Օսոմանը» անկախությունից հետո լույս տեսած հայկական գեղարվես-

տական երկերից ամենաքաղաքացիականն է: Զուրյցի վեժում, Այլ թուփյանն ավելացրեց, որ վեժի դարձնում են սերբերեն քաղաքացիականները համարում է լավագույն մեկնում իր մտալուս, հորեւյրական տարբերակը: Գրողը 80 տարեկան կղանա ընթացիկ տարվա սեպտեմբերի 7-ին:

Մեր կողմից ավելացնենք, որ, վստահորեն, մեզ՝ ընթերցողների մասնակցած, ութսուներորդ տարեկանը մեր կարող ենք համարել վեժերս լույս տեսած Այլ թուփյանի «Չարիքի զավակները» դասականների եւ վիպակների ծավալուն ժողովածուն:

## Արչի Գալենցի ուսումնասիրությունների կենտրոնը՝ առցանց



ցահանդես է նվիրել իր դառնում ու տարիներ: Անցյալ տարի, իրեն համախոհ նկարիչ Անդրեաս Վոլֆի հետ համագործակցելով բացել է «Wolf & Galentz» դասերառարանը, որտեղ բացի ցուցահանդեսների կազմակերպություն, երկու արվեստագետները հանդես են գալիս որդես խորհրդատուներ հավաքողների եւ արվեստի տարբեր կենտրոնների համար:

Սովորական առ ցանց անհասկանալի բլոգներից տարբերվելով Արչի Գալենցի նորատես «Գալենցի ուսումնասիրությունների կենտրոնը» բլոգը՝ հայտնվում, անգլերեն եւ ռուսերեն լեզուներով մեկնություններ ախարհում հանդիպման նոր հարթակ է, որտեղ հետաքրքրասերները կարող են ծանոթանալ Գալենցի (Կալենցների) երեք սերունդների՝ իր դառնում Հարություն Խարոնանյան Կալենցի (1910-1967), տասն՝ Արմինե Պարոնյան Կալենցի (1920-2007), իր հոր՝ Սար Կալենցի (1946-2017) եւ իր՝ Հարություն Արչի Գալենցի (ծնված 1971-ին) կյանքին ու ստեղծագործություններին, գրում է Սուրիել Միրո-Վայսբախը՝ «Արմինյան Միրո-Սիլվիոյե» շաբաթաթերթում:

Տաղանդավոր արվեստագետների ընտանիքի երրորդ շաբաթաթերթը՝ Արչին, կրթություն է ստացել Մոսկվայում, Երեսնամյակում եւ Բեռլինում: Երկար տարիներ ամրում եւ ստեղծագործում է Գերմանիայի մայրաքաղաքում: Իր «Interior Dasein» արվեստանոցում բազմիցս կազմակերպել է իր եւ ուրիշ նկարիչների ցուցահանդեսներ: 2016-ին հասնել ցու-

research.org) նա ցանկանում է հիմնել իրեն հետաքրքրող ուսումնասիրությունների մի կենտրոն, անկախ մի ինստիտուտի, որն ուսումնասիրության համակարգի գործունեություն կծավալի մեկնությունները: Կայքը, որտեղ ներկայացված են արվեստագետների ընտանիքի անցած կյանքի հարուստ դասերությունը, հոր հանկարծակի մահվան հետեւանում ստեղծված կալվածքային թանկարժեքները, գործելու է նաեւ որդես բլոգ, որտեղ ինտերվյուներ են տեղադրվում ընտանեկանից բացի այլ հայրենադարձ նկարիչների կյանքի ու ստեղծագործությունների մասին, նաեւ հայկական սյուրռեալիզմի վերաբերյալ՝ ինչպես նկարչության, այնպես էլ կինոյում եւ թատերական արվեստում: Մի խոսքով Արչի Գալենցի երազանքն է երկխոսություն ծավալել Հայաստանի եւ սփյուռքի միջեւ, նորատես ունենալով միասնական մարտավարություն մեկնել եւ միմյանց հետ համագործակցել:

Պատասխան՝ ՎԱՅՈՒՆ ԾՈՒՆԵՅՅԱՆԸ

## Էսթեր Մաննի եւ Լեոն Մինասյանի վեժը՝ երկու միջազգային գրական մրցանակի թեկնածու

Հայաստանը միաժամանակ մասնակցում է ֆրանսալեզու գրականության երկու միջազգային մրցանակաբաժնության՝ ի դեմս Էսթեր Մաննի եւ Լեոն Մինասյանի «Հրեականների ճողանքը» վեժի («Վեժ դայր» հրատարակչություն, 2018):

Հեղինակավոր «Լեոնոլո Սենգոր» եւ Հինգ մայրցամաքների ֆրանսալեզու գրական մրցույթների ընտրող հանձնաժողովները կոչ են արել կարգալ այս վեժը, որն ընթերցողին հրավիրում է «մի գեղեցիկ ամառ անցկացնել հողմի եւ կասալի Հայաստանի արեւի շողերի ներքո»: Ըստ «Լեոնոլո Սենգոր» մրցանակի կազմակերպիչների. «Սա խիստ յուրահասուն, մի զույգի՝ չորս ձեռքով գրված վեժ է: Էլ ավելի անսպասելի է տեսնել այն «Սենգոր» մրցանակի եզրափակիչ փուլի մասնակիցների ցուցակում: «Առանձնահատուկ մրցանակ» այս գեղեցիկ առաջին վեժի համար: Մենք ռիսկի ենք դիմում եւ ձեզ ենք ներկայացնում գրական այս մարտահրավեր, որը հիացրեց մեր ժյուրիի անդամներին: Հայաստանից այն, ընթերցել եւ վերընթերցել «Սենգոր» մրցանակի բոլոր 11 ֆինալիստների հետ միասին ֆրանսիայի լավագույն գրախանութներում կամ գրադարաններում»:



Լեոն Մինասյանը ծնվել է Գյումրիում, ուսանել է Երեսնամյակի գեղարվեստաբանական ինստիտուտում: Որդես դերասան աշխատել է Գյումրու «Առասուրդի դրամատրու» եւ Վարդան Աճեմյանի անվան թատրոնում: Կինոկրթություն է ստացել Փարիզի 8-րդ համալսարանում, 1996-ին ստացել է իր մագիստրական դիպլոմը գեղարվեստագիտությամբ: Նկարահանել է «Գարնան սկզբին» (1997), «Terra Emota» (1999), «Lux Aeterna» (1999), «Անդրծովյան սիրահարները» (2000), «Ես սիրում եմ ի դեմքը» (2001), «Անուրջներ այլ տեղից. փնթիւն-թանի օրագիրը» (2003), «Դաւանամուրը» (2011), «Սանդիլի կղզու մարդը» (2015) կարճամետրաժ ֆիլմերը: 2017-ին էկրան բարձրացավ նրա բեմադրած «Բրավո, վիստոլա» հայ-ֆրանսիա-բելգիական արտադրության լիամետրաժ ֆիլմը: Մինասյանի ֆիլմերը մասնակցել են ավելի քան 200 միջազգային կինոփառատոների եւ արժանացել 50 մրցանակի: Հաճախ համագործակցում է կնոջ՝ ֆրանսիացի սցենարիստ եւ գրող Էսթեր Մաննի հետ:

Ա. Բ.

ԱՐՏԱ ԱՂԱՄՅԱՆ

# հայրենաբաղձ հնչյուններ Փարիզից. կոունկի թռիչքը

Հայսնի է որ հայ-ֆրանսիական դաս-  
ճանաչակրության առնչությունները վե-  
րաբերում են դեռևս 6-7 դարերին: Ինչ  
վերաբերում է երաժշտական կադրերին,  
առաջ 19-րդ դարավերջին բազմաթիվ  
հայազգի երաժիշտներ, գրողներ եւ այլ  
մտավորականներ նախընտրում էին Փարի-  
զը՝ որդես ուսումնառության, ստեղ-  
ծագործական աշխատանքի եւ հայ ե-  
րաժշտարվեստը աշխարհին ներկայաց-  
նելու նպատակներով:

Մինչ այսօր էլ Փարիզում գործու-  
նեություն են ծավալում հայազգի մտա-  
վորականներ եւ մշակութային գործիչներ:

Վերջին տարում փարիզաբնակ երա-  
ժիշտներ՝ ջութակահարուհի **Շուշան-  
նա Վարդանյանի** եւ դաշնակահարու-  
հի **Սոնա Գրիգորյանի** համագործակ-  
ցությամբ ձեւավորվել է երաժշտական  
դուետ, որ համդեմ է գալիս յուրօրինակ  
նախաձեռնություններով:

Շուշաննա Վարդանյանը սովորել է  
Երեւանի Չայկովսկու անվան երաժ-  
շտական միջնակարգ դպրոցում, այնու-  
հետեւ 9 տարեկանում ընթանալով հետե-  
րափուլի վրա Ֆրանսիա: Որդես ջութակա-  
հար սովորել է Մարսելի կոնսերվատ-  
որիայում՝ հանրահայտ ջութակահար  
Ժան Տեր-Մերկերյանի ղեկավարությամբ  
եւ ավարտել կոնսերվատորիան ոսկե մե-  
դալով:

Հայ հասարակությանը Շուշաննա  
Վարդանյան անունը ծանոթ է դեռ 80-  
ականների վերջից, երբ նա հրավիրվե-  
լով Հայաստան՝ որդես երգչուհի-ջու-  
թակահարուհի համագործակցում էր  
անվանի ջութակահար Կարո Հայրա-  
պետյանի հետ, նրա հետ միասին հան-  
դես գալով նաեւ հեռուստատեսային հո-  
լովակներում եւ իր էդասաժային կեր-  
պարով ու կատարումներով գերում էր  
ունկնդրին, սակայն նա այսօր էլ շարու-  
նակում է Փարիզում ի գործ դնել հայ  
արվեստի սարածմանն ուղղված իր  
ջանքերը:

Դաշնակահարուհի Սոնա Գրիգորյա-  
նը՝ ավարտելով Երեւանի Կոմիտասի ան-



վան դաշնակահարուհի կոնսերվատորիան որ-  
դես դաշնակահար, ընթանալով հան-  
դես Փարիզ էլ սեղանի վրա անունով  
Փարիզի Ժորժ Դոմիտիլի անվան հի-  
վանդանոցի բժիշկ, հայսնի սիրահան-  
թային վիրաբույժ Լեւոն Խաչատրյանի  
մասնագիտական գործունեության բե-  
րումով եւ շարունակել իր երաժշտական  
ու մանկավարժական գործունեությունը  
արվեստների ֆախոսում:

Այսօր Սոնան աշխատում է Փարիզի  
հայկական կրթական համալիրում, որ-  
դես Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի եւ Գետրո  
Արաբյանի անվան ֆուլեջի երաժշտության  
դասատու: Նոյանակ ունի կազմել հայ ե-  
րեխաներից բաղկացած երգչախումբ եւ  
բացառապես ուսուցանել եւ որդեգր-  
վածներին հայ երգն ու երաժշտությունը,  
հայ կոմպոզիտորների ստեղծագործու-

թյունները, այդպիսով սեր է հետաֆր-  
ություն սերմանել դեռից հայ արվես-  
տը՝ հայ երեխաների եւ դասանիների  
օրջանում:

2011-12 թվականներից դասադա-  
կան ծանոթությունը սկիզբ դրեց  
նրանց ընկերությանն ու մասնագի-  
տական համագործակցությանը: Անց-  
նող տարիների ընթացքում դուետը  
մշակապես բարեգործական հիմուն-  
ներով համերգային ելույթներ է ունե-  
ցնում Փարիզի Ժորժ Դոմիտիլի ան-  
վան հիվանդանոցին կից կաթոլիկ ե-  
կեղեցում՝ ընդգրկելով թե՛ հիվանդ-  
ների, թե՛ բժիշկների եւ թե՛ անմա-  
սարբեր երաժշտաների լայն օրջա-  
նակ:

Եվրոպական երաժշտության բարձ-  
րագույն մակարդակի կողմին հայ երա-  
ժիշտները չեն մոռանում յուրաքան-  
չյուր առիթի դեղման հնչեցնել հայ ե-  
րաժշտության, հասկապես Կոմիտա-  
սի, Ա. Խաչատրյանի, Ա. Բաբաջա-  
նյանի ստեղծագործությունները՝ հա-  
ճախ իմրոպիզացիոն ոճով:

Իսկ այս տարի, դուետի մասնակցու-  
թյամբ հունիսի 22-24-ը փարիզաբնակ  
հայազգի ռեժիսոր եւ դերասան **Սիմոն  
Արզարյանի** սցենարի հիման վրա (ուճ  
ընթերցողները կհիշեն Ասոն Էդոյանի  
«Արարս» կինոնկարից Արշիլ Գոբլու  
դերից եւ, իհարկե, մի քանի այլ  
ֆիլմերից), Փարիզի Շարանոն արվար-  
ձանի թատրոնում կայացել է մի յուրօր-  
նակ համերգ-ներկայացում, որը կրում էր  
«Կոունկի թռիչք» անվանումը (հարկ է  
նշել, որ այժմ Շուշաննա Վարդանյանը  
ակտիվորեն կատարելագործվում է որդես  
դերասանուհի՝ սկսնակ դերասանների  
թատրական սնուդիայում, եւ հենց սնու-  
դիայի ջանքերով էլ կայացել է այս նա-  
խաձեռնությունը):

Չնայած բեմադրության անվանմանը,



որն ընթերցողին կարող է հուշել, թե ներ-  
կայացումը որեւէ աղետ չունի Մեծ Ե-  
րեւանի թեմայի հետ, որդես է փաստեմ, որ  
գաղափարի հիմուն ընկած է դաս-  
րազմի ընդհանրական, առավել խորհր-  
դանական հասկացությունը:

Երաժշտական կատարումներով հագե-  
ցած համերգ-բեմադրությունը վեր է հա-  
նում դասերազմի ժամանակ մարդու գո-  
յաստեան խնդիրը. սովի, հացի խնդրի,  
ընթանալի դաստիարակման եւ ամենօրյա  
մաքառման գաղափարը:

Ներկայացումը ոգեւորող արձագան-  
ներ ունեցավ հասկապես ֆրանսիացի  
հանդիսատեսի օրջանում եւ հուսով ենք,  
այսօրինակ նախաձեռնություններով  
Շուշաննա Վարդանյան-Սոնա Գրիգո-  
րյան դուետը անվարան ու հաջողակ ըն-  
թացք կունենա իր ստեղծագործական ու-  
ղեծում:

## Սա դարի ճճարսու- թյան մեջ էր, ուսիւե

ինչդեռ կարող էր բղավել ուսա-  
նողների վրա: Ես իրականում  
այնքան էլ հանդարտ մեկը չեմ,  
ես կես հայ եմ, բայց երբ դարու-  
սուցմամբ եմ զբաղվում, ես  
նույնդես զգնվում եմ դարի  
ճճարսության մեջ: Երբ մարդ  
աղոթի կամ սիրո ճճարսու-  
թյան մեջ է, կարող է նյարդային  
լինել: Եվ մի կարգու, թե ո՛րն է  
ճճարսությունը, որովհետեւ ես  
այդ հարցին երբեք չեմ դասա-  
խանի (*ծիծաղում ենք*):

### Փոխարենը կիսդրեմ դաս- մել ձեր ընթանալի հայկական արմատների մասին...

-Ես ոչինչ չգիտեմ իմ դարի  
Կիրկոր (Գրիգոր) Եղիայանի  
կողմի մասին: Թագուհի ա-  
սիկա Իզմիթից էր: Նրանք անու-  
նացել են Կոստանդնուպոլսում  
եւ մեկնել են Չմյուռնիա՝ ֆաղա-  
փի հրկիզումից անմիջապես ա-  
ռաջ: Փայտել են Սամոս, բայց  
սասիկա ողջ կյանքում հիւում էր,  
թե ինչդես էին իրենք նավից լա-  
լով դիտում այրվող ֆաղափը:  
Այնուհետեւ նրանք սեղանի վրա  
են Սալոնիկ: Տասիկա դասնում  
էր ինձ. «Միտել, այդ ժամանակ  
հույները ուսելու բան չունեին,  
բայց մեզ ուսելիք էին սալիս»  
(*հուզվում է եւ որոշ ժամանակ  
չի կարողանում խոսել*): Հետ  
նրանք զնացել են Բուդապեշտ  
մեկ ուրիշ աղբաս երկիր: Այնտեղ  
նրանք լսել են, որ Ֆրանսիային  
աշխատում է հարկավոր, ֆանի

## Միշտել Նայլե Էգայան...

որ Առաջին համաշխարհային  
դասերազմում ավելի ֆան մեկ  
միլիոն ֆրանսիացի տղամարդ էր  
գոհվել: Այսպիսով, սասիկա եւ  
դարիկա մեկնել են Ֆրանսիա  
եւ ի վերջո բնակություն են հաս-  
տատել Լիոնում: Այստեղ ծնվել է  
մայրս՝ Եղիսաբեթ Եղիայանը:  
Ազգանունը ֆրանսերենով ա-  
ռադարձվել է Էգայան: Ի դեմ,  
իմ խումբը նախ կոչել էի «Մի-  
տել Նայլե դարախումբ», բայց  
զգում էի, որ ինչ-որ բան դակաս  
է, ուսիւե ավելացրի մորս ազ-  
գանունը, եւ ամեն ինչ տեղն ըն-  
կավ...

### Իսկ ինչդեռ դարող դար- ձափ:

-*(Մասնացույց անելով վեր)*  
Հարցրու Աստուն: Չգիտեմ ինչ-  
դես: Երբ հասակ ես առնում  
ներգաղթայի ընթանալում, ա-  
ռաջ չես կարող արվեստագես լի-  
նել, այլ դիտի մաս կազմես  
հանրությանը՝ դառնալով  
բժիշկ, ճարտարագես, իրավա-  
բան... Զսան տարեկանում ես  
սկսեցի որդես սիրող դարող,  
բայց լրջորեն որոցեցի դարա-  
վեստին նվիրվել, երբ դիտեցի  
«Վեսթայոյան դասնություն»  
կինոնկարը: Երբ Թագուհուն  
հայտնեցի որոցումս, նա ճչաց,  
գոռաց, լաց եղավ... այնդես որ  
ես յոթ տարի չդարեցի: Ես հաս-  
կացա, որ դարեղը սասիկա հա-  
մար աղես էր: Նրա համար դա-

րող լինելը զուգորվում էր օսմա-  
նյան ժամանակաօրջանի հետ,  
երբ գեղեցիկ աղջիկներին տա-  
նում էին հարեմները ու սիդում  
էին դարել: Ես սովորեցի հոգե-  
բանություն, սնեստագիտություն,  
կինեստեզիոլոգիա... բայց երբ  
Փարիզի օղերայում դիտեցի  
Սըրս Զանինգհեմի «Մեկ օր  
կամ երկու» բեմադրությունը, լի-  
նելով արդեն 27 տարեկան, հաս-  
կացա, որ իմ հետագա կյանքը  
որդես դարող-դարադիր  
վճռված է...

### Հայկական ի՞նչ կա ձեր բե- մադրություններում՝ երաժ- շտություն, արտումներ, ոգի...

-Ես քան կցանկանայի ցու-  
ցադրել «Զարասանի երգը»  
Հայաստանում: Դա իմ ամենա-  
կարեւոր բեմադրություններից  
մեկն է, որտեղ գործածել էի Առնո  
Բաբաջանյանի երաժշտու-  
թյունը, նաեւ ֆրանսիացի մի  
կոմպոզիտորի՝ հայկական ե-  
րաժշտական մշակումները...  
Հարցիդ կառապարկությամբ մի  
բան դասմեմ: 1994 թվականին  
Լիոնում կայացավ ժամանա-  
կակից դարի առաջին բեմա-  
լեմ: Ես բեմադրեցի «Վերադարձ  
դեմի առաջ» ներկայացումը՝  
Բախի երաժշտությամբ: Այն ու-  
նեցավ մեծ հաջողություն, ներ-  
կայացումը բազմիցս կրկնեցիմ  
մարդաքան հանդիսատեսների  
առաջ: Առաջմախաղից հետո,

ցնցում զգացի. դեղադիայի  
նիթմ իմ դարերի նիթմն էր: Կա-  
րող եւ հավասալ: Ուղղակի ան-  
հավանական էր: Հայերեն չիմա-  
ցող իմ դարողները նույնդես  
տու եկան իմ կողմը ու լուռ ի-  
րար էին մտնում. Մտնել էլ էին  
նկատել, որ բանաստեղծություն-  
ների կոչույթը նույնական է մեր  
դարերի նիթմին: Փորձեմ բա-  
ցարել այս երեւույթը: Իմ մարմ-  
նում ես ունեմ դարելու զգացու-  
ղություն, ինչը նշանակում է, որ  
լեզվից անդին առկա է ներգիտան  
ու նիթմը, լինելով մաթեմատի-  
կական երեւույթներ, անցնում են  
հիշողության եւ մարմնների մի-  
ջով: Դիթմը ֆիզիկական, այլ ոչ  
մշակութային կամ ազգային  
դրեւորում է: Մեմ հայերս, ու-  
նեմ տարբեր մշակույթներ, բայց  
առկա է մի տեսակ ֆաղափա-  
րություն, որն առաջին հերթին  
հասուկ նիթմերի ֆաղափալթու-  
թյուն է եւ որը վերլուծվում է մա-  
թեմատիկայի եւ ֆիզիկայի օ-  
րեմներով՝ կազմելով որեւէ ժո-  
ղովրդի, սլյալ դեմում՝ հայերի  
աշխարհընկալումը: Այսպիսով,  
այդ ժամանակից ի վեր, ինձ  
համար հայսնություն էր, որ մեմ  
բոլորս զավակներ ենք հասուկ  
թրթաքաններ, որոնք դասկա-  
նում են մաթեմատիկային եւ ֆի-  
զիկային, եւ որոնք էլ ձեւավորում  
են մեզ եւ Հայաստանը՝ որդես  
հասուկ մի տեսակի...

# Օմերա Արշիլ Գորկու կյանքի մոտիվներով

Միջազգային ճանաչման արժանացած, ԱՄՆ-ում արտահանվող-համաշխարհային սկզբնավորող Արշիլ Գորկու մասին մի քանի սասնյակի հասնող մենագրություններ են տպագրվել, վերլուծական ալբոմներ ու հոդվածներ են լույս ընծայվել և նույնիսկ ֆիլմեր նկարահանվել: Այժմ հերթը եկել է օմերային: «Արմինյն Միրո-Սփեթեյթ» շաբաթաթերթի հաղորդմամբ սեպտեմբերի 7-ին Նյուարկի (Նյու Ջերսի) Արվեստի թանգարանի շենք Բիլի Ջոնսոն թատրոնում ներկայացվելու է մրցանակակիր կոմպոզիտոր Միշել Էֆրայանի «Գորկու երազների թարեզը» 80 որոշ ստեղծված օմերան՝ հիմնված հիշողություններով հարուստ և սեպականի սեր նկարիչ Ռոսանիկ Արոյանի անցած ողբերգական կյանքի (արվեստագետուհի, փառաքան, կնոջ անհավասարություն, ավստրալիա, եսայլն) շարքեր դրվագների վրա: Հակառակ այդ դժբախտություններին, նրա նորարարական ստեղծագործությունները, հասկալի արտահանվող-համաշխարհային ոճով արված կավերները, ցավի, տառապանքի ու մեղսական մոտիվներից վեր հանելով զույնի ու լույսի մեծամորոգ ներդրումները հավասարապես են ներկայացնում կյանքի հանդեպ և վերադարձը հաստատվածություն:

Բնութագրվել որդես «զույնի, կրի և ոգեղեն ուժի վառ դրսևորում»: Դա ձայնի և լույսի իմաստի մի համադրում է, որն իր մեջ ընդգրկում է ինչպես դարձյալի համարներ, կենդանի լույսեր, այնպես էլ «ցանկությունների ծառի» չնախատեսված հայտնություն-ինստալացիա, որը հնի ու նորի, արեւելի ու արեւմուտի, գաղթի, օտարության և հանդուրժողականության ուղեծր է դասակարգում:

Տեսողական արվեստի ճանաչված ներկայացուցիչ, ծնունդով խուլ Վահագն Արսլանյանը այդ ծառի մեծադյալ արժույթը թռչունների հեղինակն է: Նրանք Գորկու կրթված հայրենիքի հիշողություններն են արթնացնում: Ավիացիայի և թռչունների սիրահար արվեստագետը իր հարուստ երեսակայության շնորհիվ յուրահասակ խորհրդանշական ձեռք է գտել մի կողմից կորստի, բնաջնջմանի և մյուս կողմից վերստին հանելու և արարելու միջոց:

Օմերայի ուժգնությամբ ստարաններից մեկում՝ «Երազների թարեզ» էկրանի վրա ընկերակցվելու են Հայոց ցեղասպանությունն ու դեռի մահ սարագրությունը լույսից կտրելով, «Վուդսոկ» ռոֆ փառատի լեգենդ հռչակված, վաղամեռիկ



Միշել Էֆրայանը և Վահագն Արսլանյանը Գորկու որմնանկարի առաջ

Ռիչի Հեյվուդի ձայնակցությամբ: Օմերայում Գորկու դերը կատարելու է Բրոկվեյի գլխավոր դերակատարներից Բրենս Բարթոլ (բարիտոն-սենոր), որ միջազգայնորեն հռչակված է «Օմերայի ու-

վականը» և «Չիկագո» մյուզիկլների իր կատարումներով: Նրա կողքին խաղալու է Հասմիկ Մեյխանեջյանը (կոնցերտ) Գորկու մոր՝ Շուսանի դերում: Իսկ Զարեն Լյուբեկը հանդես է գալու որդես Գորկու ամերիկացի կինը՝ Ազնեսը: Կուրացի մրցանակակիր դերասանուհի Ադելա Մարիա Բոլեսը կատարելու է Գորկու բոջ՝ Վարդուհու դերը:

Գորկու ֆիզիկական և մտավոր «Թռչիների ֆանտազիան», որն արտահայտված է Նյու Ջերսիի Նյուարկ օդակայանի իրեն դասված երկու մեծադիր և վերականգնված որմնանկարներում, մարմնավորելու են «Մեսային դարի արվեստ» թատրոնի արվեստագետները՝ դարձապատկեր Լին Նիլդի ղեկավարությամբ: Նիլդին ինքը մարմնավորելու է «Մայր Հայաստանը»:

Ավելացնենք, որ Էֆրայանը Հռոմի ամերիկյան ակադեմիայի «Հռոմի մրցանակ» դափնեկիր է և դոկտորական է դաստիարակել Կոլումբիա համալսարանում: Օմերայի բեմադրության համար օգտագործվելու է ոչ միայն Բիլի Ջոնսոնի գերադիական դասիչը, այլև Գորկու որմնանկարները դարձնակող լույսերակառուցիչ:

Պատրաստեց՝ ՆԱԿՈՐ ԾՈՒԿԵՅԱՆԷ

## Ժամանակակից արվեստի կացարան Թալինում



Հուլիսի 15-25 Արագածոտնի մարզի Թալին ֆաղափում անցկացվեց «Eco Art AIR» ժամանակակից արվեստի կացարանը, որի արձանակներում ու արվեստագետներում ու ստեղծագործեցին Թալինում՝ թափոններն ու անցես-

ված նյութերը ձեռափոխելով ժամանակակից արվեստի առարկաների: Նախագծերն իրագործելիս նրանց համար որդես նյութ ծառայեց Երևանի միջավայրը վնասող նյութերի վերափոխման ձեռքի ուսումնասիրությունն ու դրանց միջոցով արվեստային օբյեկտներում էկո համակարգի խնդիրների արձանագրման խնդրակազմումը: Արդյունքները ցուցադրվեցին Թալինի մշակույթի սանն ու հարակից զբոսայգում:

Մասնակից արվեստագետներն էին Հասմիկ Ավետիսյանը, Սիրանուշ Աղաջանյանը, Ռուզան Պետրոսյանը, Հովհաննես Զարաթյանը, Եղգար Ամրոյանը, Արմեն Սահակյանը, Մարգարիտա Ղազարյանը (Հայաստան) և Ռամոն Ռիկո Կարդենան (Իտալիա): Ծրագիրը կազմակերպել էր «Այսօր Արև Նախաձեռնություն» հասարակական կազմակերպությունը (ղեկավար՝ Լիլիթ Սեփանյան), իսկ ծրագրի հովանավորն է Հայաստանում Շվեյցարիայի զարգացման և համագործակցության գործակալությունը:

Ա. Բ.

## Իսրայելցի արվեստաբանի հայագիտական ժողովածուն

«Բիլ» հրատարակչությունը հեծմահու լույս է ընծայել իսրայելցի արվեստաբան Նիրա Սթոունի անգլերեն ժողովածուն՝ «Ուսումնասիրություններ հայ արվեստի մասին» վերնագրով: Այն ընդգրկում է երջանակահիշակալի հայագիտագիտական արվեստագետի շարքեր հոդվածները: Գիրքը խմբագրել է հեղինակի ամուսինը՝ բազմամասնակի գիտնական Մայլ Սթոունը, որը նույնպես հայտնի է հայագիտական իր բազմաթիվ աշխատություններով:

Դոկտոր Նիրա Սթոունը (1938-2013) ուսանել էր Երուսաղեմի Եբրայական համալսարանում: Դոկտորական ասեմախոսություն է դաստիարակել «Երուսաղեմի Հայկական Պատմաբանական Հարանց Վարդ» թեմայով (հրատարակվել է 2007-ին): Տարիներ ցարունակ եղել է հայկական և արեւելյան ֆիլոսոֆիայի արվեստի դասախոս Երուսաղեմի Եբրայական համալսարանի արվեստի դասնախոսության բաժնում: Եղել է նաև Դուբլինի Չեթեր Բիթի գրադարանի խորհրդատու, կազմել այնտեղի հայերեն ձեռագրերի և մեսային կազմերի փաստաթղթերը (հրատարակվել է 2012-ին): Նիրա Սթոունի գիտական հետազոտությունների արձանագրությունները կազմել են Երուսաղեմի արվեստը, հայ արվեստը, Աղանը և Եվան հայ արվեստում, սասանյան կերպարը հայ և բյուզանդական արվեստում, Սուրբ Երկրի հայկական խճանկարները և այլ թեմաներ: Ամուսնու համահեղինակությամբ հրատարակել է անգլերեն աշխատություններ՝ հայագիտական, ֆիլոսոֆիական, արվեստագիտական շարքեր հրատարակություններում, ինչպես նաև «Հայերը. արվեստը, մշակույթը և կրոնը» գիրքը (2007):

Ս. Բ.

## Անիմացիան վերակենդանացնում է պատմությունը

Նորագույն սեխնոլոգիական միջոցները հնարավորություն են տալիս ոչ միայն լսել եղեռնը վերադարձ մեր նախնիների վկայությունները, այլև էկրանի վրա տեսնել, թե ինչպես են նրանք անցնում այդ ծանր ժամանակների միջով:

Տորոնտոյի (Կանադա) Ջորջան ինստիտուտը համագործակցելով հայաստանյան ԲԱԲՄ մեդիայի հեռուստաալիանի և անիմացիայի միջոցով վերակենդանացնել ականասես վերադարձների բանավոր դասնությունները: Շարքի առաջինը լինելու է Ավրորա Մարտիկանյանի խիզախությունը ներքնադրող դասնությունը, որը անմիացիոն ֆիլմի վերակենդանացում էր ցուցադրվելու է 2020 թվականին: «Ավրորայի արեւածագը» խորագրով ֆիլմը դասնելու է Արեւսյան Հայաստանի Չնեկանագր զավառական (Խարբերդի վիլայեթ) 1901-ին ծնված Արալույս Մարտիկանի ողիսականը, որը նմանեցնում են համաշխարհային



ճանաչման արժանացած հեռուստիվների՝ Աննա Ֆրանկի, Մալալա Յուսուֆզայի և Նադիա Մուրադի անցած ճանապարհին:

Նրանք արդարության, մարդկայնության և արժանապատվության համար մղված լուրջագրի առաջամարտիկներն էին: Արալույսը 1915-ի Տեղափոխությունից փրկվելով գրեց իր հուշերը, որն էլ մի քանի անգ ֆիլմի վերածվեց, որտեղ ինքն էլ սասնեց իր դերը:

Նախագիծը հնարավորություն է տալու հեռագր սերունդներին ծանոթանալու հազարավոր ժամեր ներառող նկարահանված հարցազրույցների հետ, որոնց մեջ կան նաև օտարների վկայությունները, ինչպես օրինակ Էլեանոր Ալբր-Բեյրի, որ դուստր էր Վանում 1898-1915 թվերին որդես բժիշկ և միսիոներ ծառայած Զարեմ Ալբրի: Մեծ ծախսերով արտադրվող ծրագիրը աջակցություն է ստացել Եվրոպայում ZDF/ARTE համալսարանի հեռուստաընկերությունից, Eurimages-ից, Best Pitch-ից և այլ հաստատություններից:

Ս. Բ.